oktober 1959
jaargang 14 - no. 10

DE NIEUWE STEM

MAANDBLAD VOOR CULTUUR EN POLITIEK

Tristan Haan

DE NIEUWE STEM, maandblad voor cultuur en politiek, verschijnt de 1e van iedere maand onder redactie van: *voor Nederland:* N. A. Donkersloot / Jan G. Elburg / O. Noordenbos / Jan Romein / Ank Steenis, secretaresse / W. F. Wertheim / *voor Vlaanderen:* K. Jonckheere / J. Kuypers.

De redactieraad bestaat uit: Prof. Dr. R. F. Beerling / Dr. J. J. Buskes / Mr. G. J. P. Cammelbeeck / J. B. Charles / Dr. B. Delfgaauw / T. Haan / Dr. P. Meertens / Dr. A. Romein-Verschoor / Th. van Tijn.

Uitg.: Boek- en handelsdrukkerij „Nimo", Monnickendam

Men wordt verzocht kopij, recensie-exemplaren enz. niet te zenden aan de redacteuren persoonlijk, maar aan het secretariaat der redactie, Ank Steenis, Cavaljéplein 128, Purmerend, tel. 0 2990-1438. Inzendingen worden alleen in behandeling genomen, wanneer de kopij getypt en persklaar is, postzegels zijn bijgevoegd en het adres op de kopij zelf is vermeld.

Correspondentie over abonnementen, losse nummers, betalingen, e.d. aan: Drukkerij „Nimo", Kerkstraat 48-50, Monnickendam, telefoon 0 2995-336, giro 256907.

Het abonnement kan uitsluitend ingaan per 1 januari of 1 juli en kost voor Nederland *f* 11.50 per jaar (*f* 6,50 per half jaar). Voor België frs. 175 per jaar. Voor buitenland *f* 15.- resp. frs. 225. Voor studenten ingeschreven aan een Nederlandse of Belgische Universiteit is de prijs resp. *f* 10.– en frs. 150.
Losse nummers *f* 1.50, resp. frs. 25.

Speciaal Kunstnummer (dubbelnummer) *f* 3,50, resp. frs. 55.

INHOUD:

Anthonie Donker, Verzen 593

R. Blijstra, Zij van Mykenai (II) 601

Th. van Tijn, De vuurproef voor De Quay is begonnen 619

Theun de Vries, Roest (I) 627

Margrit de Sablonière, Tussen twee werelden 645

Kort Bestek 655

Anthonie Donker

KOUDE OORLOG

Binnen een wereld die hardnekkig krenkt,
binnen de schedel, ben ik die dit denkt? —
Binnen de sterrenwereld die daar zwermt
bestaat het einde al dat fonklend wenkt.

✲

Alle dagen langer: korter dag,
voor die koude oorlog meer ontzag,
stap voor stap sluit ik in alle stilte
met de dood reeds een geheim verdrag.

✲

Waar mijn wereld al op grenzen stuit,
breidt mijn zoon zijn rijksgebied nog uit,
lucht en water zijn de elementen
die zijn levensdrift zich trots ontsluit.

✲

Toegerust met vinnen als een vis,
wordt het lichaam tot een diepzeelis,
daalt het glazig door de waterlagen
naar die raadselwereld, op de gis.

✲

Mijn vader was geen man om dood te gaan.
Hij was alsof hij altijd zou bestaan
Hoe nog ooit weer die zekerheid te krijgen
van iets dat leeft en dat niet zal vergaan?

✲

Het is al laat maar toch nog veel te vroeg
om deze raadselwereld te verlaten.
Er is maar éne golftop die ons droeg,
één trilling van muziek tussen twee maten.

✲

Wat gister leek was al een vorig jaar,
Tien jaar terug was als tien dagen maar.
Toch, wat ternauwernood verleden werd
is zo voorgoed voorbij als duizend jaar.

Ik ben een mens en ben het straks niet meer,
maar zon en sterren wentelen als weleer.
Zij zien wat hier voor eeuwen is geschied
maar ons begin nog bij ons einde niet.

✲

Shaw liet zijn as verwaaien
links en rechts in zijn tuin.
Laat mij de zeewind dan zaaien,
maak mij eens een roos in het duin —

✲

Ternauwernood verzoend met dat ik leef,
bekommerd toch omdat ik sterven moet.
Nochtans géén vraag waar ik zoveel om geef,
als deze vraag, wat of het er toe doet.

✲

De tram gaat in zijn ochtendgeluid
vrijgevig voor zichzelve uit.
Maar 's avonds in zijn laatste baan
klaagt hij achter zichzelve aan.

✲

Weifelend tussen vroegste of laatste tram,
uit welke hoek der nacht de klokslag kwam,
zweef ik een oogwenk al buiten de tijd,
toch pas door herberekening bevrijd.

✲

De droom rijst boven het gesloten oog
na alles waar de dag ons mee bedroog
als aan de einder na het einde van
de zondvloed eindelijk de regenboog.

✲

Ontwaken, liggen in de tijd,
van de tijd en zichzelf bewust,
zonder van lijf en tijd de strijd,
door geen van beî verontrust.

✲

Ontwakende, onwetend van
de nachtelijk afgelegde weg —
Is het bekende beter dan
het blinde heg noch steg?

Verzinken in de onbekende stad,
met millioenen anderen op pad,
een golf geworden in de mensenstroom,
een uit de parken opdwarrelend blad.

✲

Wij spreken als uit dozen tot elkander,
wij zien elkander aan als door het raam,
en nauwelijks weet d'een meer van de ander
dan dat onwezenlijk teken, de naam.

✲

Naar geen stad zo verwachtend heengekomen,
van geen zo traag de weg teruggenomen,
geen stad ter wereld waar ik ooit tevoren
door alle eeuwen reisde als in: Rome.

✲

De kolonnaden van Sint Pietersplein,
en van zijn koepelbouw het flitsend sein
maar ave Forum, ave Colosseum,
ave onachterhaalbare Romein.

✲

De wereld, de wereld, de wereld —
al zeg ik het duizendmaal,
tot er ver in dat woord iets schemert,
het blijft onverstaanbare taal.

✲

— Hoe kan men de wereld verlaten
door iedereen ongezien,
eindelijk met rust gelaten
in het niet zijn als voordien?

✲

— Ook als men er niet meer is,
is men er toch geweest —
Zo wèg zijn dat zelfs geen gemis
behoeft te worden gevreesd.

✲

Zo volslagen uitgewist
alsof men nooit had bestaan,
zoals blaren en regen en mist
diep in de grond vergaan.

Ik hoor mijn stem maar of ik dit ook ben?
Een klank die ik ternauwernood herken,
behorend bij het lijf dat ik gebruik
als dagelijks alibi voor wat ik ben.

✲

Soms ben ik als kerkganger in uw midden,
vrees mij indien gij zonder mij zult bidden.
Eer gij het weet, snijd ik de voorhang van
uw kanselwoorden bliksemsnel doormidden.

✲

Reik mij gerust de hand, ik ken u niet.
Oog in oog, tand om tand, ik weet het niet.
Maar als gij onder u de grond voelt trillen
van toorn en deernis, dan vergeet mij niet.

✲

In de taal denkend experimenteren,
de kern met woorddelen zo bombarderen
tot eindelijk het kleinst tijdelement
recht in het Eeuwige zal exploderen.

✲

Ik zie aan gene zijde met één oog,
ik hoor aan gene zijde met één oor,
de ondoordringbaar dichte nevels toog
ik tot op ziens- en horensafstand door.

✲

Ik verwacht d'absolute Seconde
waarin menszijn en ikheid en al
het ter wereld bestaande zonder
onderscheid samenvall' —

✲

Haar voetstap binnenkomend zo vertrouwd,
het goed door haar omringd zijn nooit berouwd,
haar stem waarin zich onverflauwd iets van
de onverwoestbre vreugde staande houdt.

Anthonie Donker

ONDER ONS

De zin van deze wereld, onbekend.
De duur van ons bestaan hier, onbekend.
En toch, onafgebroken onderweg,
maar herkomst en bestemming, onbekend.

✲

Een woekering van onwaarachtigheid,
met redenen omklede angstvalligheid,
en altijd het afwerende gebaar
van een omzichtige halsstarrigheid —

✲

Dan maar, de ongenade erop gewaagd,
Aan anderen rechtstreeks rekenschap gevraagd.
Oneindig ver bleef hun verbaasde blik
en streng alsof zij werden uitgedaagd.

✲

Achter het dwaas tumult, hoort gij hun stamelen?
En boven alles uit, de fluit van Hamelen?
Om de verborgen stemmen te verstaan
moet ik de diepste stilte in mij verzamelen.

✲

Mijn omgang met gestorvenen is groot.
Ik volg hen door 't verleden tot hun dood.
En ieder van hen begeleid ik tot
de plek waar zich de poort voor eeuwig sloot.

✲

En zij dan, die men zich een tijdlang kiest
En die men bij hun leven weer verliest?
Een tijdlang, zijn zij vriend en metgezel,
totdat de nachtvorst komt die 't al bevriest.

✲

Een oude vriend gevraagd: ken je mij nog?
Zijn aarzeling gezien: ja nee ja toch.
En voordat hij zich te herkennen gaf
heeft hij zich afgewend. Veiliger toch.

Lamech was blind, zijn wereld lag aan banden.
En in den blinde sloeg hij met twee handen
zijn zoon neer, toen hij Kaïn had gedood.
En het geweld gedijde door de landen.

✲

Voeren alle wegen tot verdriet?
Vreugde tweelingzuster van verdriet.
Zelfs het heerlijkste ter wereld houdt
heimelijk verband met het verdriet.

✲

Het zonderling geluk, erbij te zijn.
De zware lust, maar tijdelijk te zijn.
En eindelijk in alle eeuwigheid
het onbesefbare, voorbij te zijn.

Anthonie Donker

WIJ MENSEN

Zelfs wij d'afzonderlijksten gaan
door dag en nacht, met zon en maan,
door eb en vloed, in waak en slaap
saam in het rhythme van 't bestaan.

Al zijn wij het losgeslagen
onhandelbaar element
dat rusteloos door de dagen
buiten de Orde rent.

Al zijn wij altijd van slag
uit de orde der goede dingen,
doordat iedereen overdag
zichzelf naar voren wil dringen.

Niets zo veranderbaar
als de mens in zijn gaan en staan
niets zo onveranderbaar
als de mens in zijn waan.

De mens zoals niemand hem kent
gedreven door drift en wrok
komt maar zelden uit zijn tent
en vergeet dan nooit zijn stok.

Een mens zijn; met de natuur
al lang niet meer harmoniëren,
met de medemens op den duur
als een vreemde onder vreemden verkeren.

Een vreemde op het mos, op het gras
onder geschoeide voeten,
als metgezel slecht van pas
tussen de feestelijke stoeten.

En toch met een heimwee groot
omhoogziende naar de sterren,
met een liefde tot aan de dood
voor de mensen vervuld, van verre.

Op al die eenzame tochten
door één alleen begeleid
die haar leven dooreengevlochten
van uur tot uur aan mij wijdt.

Zij dansen op het bittere feest
in de gierende draaikolk mee.
Omdat ieder de waarheid vreest
volgt hier nooit een démasqué.

Ik heb de oorlog verklaard
aan het lafhartig compromis.
Waarom als geheim bewaard
waar men als waarheid zeker van is?

Onverbiddelijk de alchemist
die zich van het leugengehalte
in ieder woord, elke daad vergewist,
onduldbaar de schijngestalten.

Het is zaak van de eenzame weg
een nog eenzamer weg op te gaan,
dan — eindelijk onderweg
naar de grenssteen van dit bestaan.

Elke nacht slapend in doods voorportaal.
En een van deze wordt de laatste maal.
Dan, onverklaarbaar van onszelf ontdaan,
gaan (gaan?) wij, zonder lichaam, zonder taal.

R. Blijstra

ZIJ VAN MYKENAI[1]

Amfitryon/Alkmene

Amfitryon: Het was een ongelukkig toeval. Een koe dwaalde weg van de kudde en ik gooide de knuppel tussen haar horens. Het hout kaatste terug en trof je vader aan de slaap. Hij was onmiddellijk dood.

Alkmene: Hadden jullie ruzie? De knechten vertelden dat mijn vader op hoge toon tegen je sprak.

Amfitryon: Hij verweet me, dat ik de koning van Elis losgeld voor het gestolen vee had betaald en hem terug had laten roepen. Hij noemde me een lafaard. Als hij je vader niet was geweest en niet reeds zulke grote verliezen had geleden, dan had ik hem uitgedaagd tot een tweegevecht.

Alkmene: Nu heb je hem gedood zonder dat hij gelegenheid had zich te verdedigen. Als Perseus zijn grootvader, zo heb jij je schoonvader gedood: per ongeluk.

Amfitryon: Perseus werd de erfgenaam van Akrisios. Elektryon wilde van mij zijn erfgenaam maken, maar ik meende, dat Sthenelos en zijn mannelijke nakomelingschap, als die ooit komt, andere rechten hebben. Mijn vader Alkaios was de jongste van de vier broeders. Je vader meende, dat een verbintenis met jou opwoog tegen de rechten van de andere zoon. Ik was het daar niet mee eens.

Alkmene: En nu heb je hem gedood. Sthenelos zal je verbannen, hij zal mijn vader opvolgen en dan heb jij je zin. Een vreemde manier om gelijk te krijgen en je toekomstige vrouw te bewijzen dat je haar bemint.

Amfitryon: Ik roep Zeus tot getuige, dat er geen sprake was van enig opzet. Maar ik kan begrijpen hoe je je voelt. Het is alsof op onze verhouding geen zegen rust en ik neem het je niet kwalijk als de moed je begeeft. Het lot is ons als paar niet welgezind.

1 Het eerste gedeelte hiervan verscheen in het juli-nr. en vormt met dit en het laatste gedeelte in het november-nr. één geheel.

Alkmene: Wie zal zijn lot kennen vóór zijn leven voorbij is? Een goed begin is niet beter dan een goed einde. Ons leven als een paar is nog niet eens begonnen en het zal niet beginnen voor mijn broeders zijn gewroken. Door de dood van mijn vader is jou het recht voorbehouden ons geslacht te wreken. Het recht, maar ook de plicht.

Amfitryon: Het zou mij liever geweest zijn als je had afgewacht wat ik hierover te beslissen had, maar ik hoor met vreugde, dat je de Goden durft te tarten, die mijn ondergang willen bewerkstelligen.

Alkmene: De Goden tarten? Het zou dwaasheid zijn. Maar neen, Amfitryon: het lot kan jou tegenwerken, de Goden hebben mij lief.

Amfitryon: Hoe weet je dat zo zeker?

Alkmene: Ze hebben me jou gegeven en je spiegelbeeld. Twee gelijken, dubbel zo sterk verenigd. De één om me te wreken, de ander om mij een zoon te baren, die elkeen zal overtreffen in moed en kracht.

Amfitryon: Kijk niet zo star voor je uit, Alkmene. Kom, word wakker. Ik ben het, Amfitryon, schud je haren voor je ogen, dan is het weg.

Alkmene: We gaan naar Thebe. Kreon zal je helpen, ik deel je bed niet voor je mijn broeders hebt gewroken.

Amfitryon: Je behoeft me geen eisen te stellen. Ik zou je bed niet willen delen alvorens ik bewezen heb, dat de lafheid, waarvan je vader me betichtte, niet in mijn hart leeft.

Alkmene: Ik weet het, maar jij weet ook, dat ik moet zeggen wat mijn plicht me voorschrijft. Het overbodige dient geuit om misverstand bij anderen te voorkomen. Het was mijn schuld. In mijn ijver je aan me te binden heb ik jouw ijver aangewakkerd en je er misschien toe gebracht gauwer op het aanbod van de koning van Elis in te gaan dan je verstand je gebood. Je wilde een snel einde maken aan je regentschap om mij gauw te kunnen bezitten.

Amfitryon: Scherpzinnig gevonden. Misschien heb je gelijk, ik weet het niet.

Alkmene: Je zult me toch niet willen beledigen door me te zeggen, dat ik ongelijk heb? Je liefde voor mij

heeft dit alles veroorzaakt. Daarom houd ik nog meer van je dan ik al deed voor je mijn vader doodde.

Amfitryon: Als het al mijn bedoeling was om je eerder te bezitten, heeft mijn daad geen vrucht gedragen. Zoëven zei je, dat ik het deed om niet medeplichtig te zijn aan je vaders voornemen het erfrecht te schenden. Maar ik geloof dat ik geen andere bedoeling had dan te handelen naar mijn beste weten.

Alkmene: Des te beter.

Alkmene/Zeus

Alkmene: Dat je Pterelaos zo snel en zo volledig zou verslaan, heb ik niet durven hopen. Een lange nacht zal je beloning zijn, Amfitryon.

Zeus: Een lange nacht, ik heb er voor gezorgd. Ik heb Helios bevolen de zonnevuren te doven en Selene verzocht langzaam haar weg te vervolgen. De mensheid mag slapen terwijl wij elkaar omhelzen.

Alkmene: Je pogingen iets dichterlijks te zeggen zijn roerend. Maar het hoeft niet: je bent mijn krijgsman, mijn overwinnaar. Nooit is een vrouw trotser en gewilliger dan bij de intocht na een strijd, waarin haar geliefde heeft gezegevierd. O, Amfitryon, laat mij branden in je armen en blus mijn vuur.

Zeus: Bij de dageraad hebben wij op de vlakte van Oichalia de Tafiërs en de Teleboaniërs een vernietigende nederlaag toegebracht. In een gevecht van man tot man heb ik de schedel van Pterelaos gekloofd, daar waar zijn gouden haren . . .

Alkmene: Genoeg, genoeg. Ik wil het niet meer horen. Ik wil in je armen mijn bewustzijn verliezen. Hier is ons rustbed, dat tot alles behalve tot rusten noodt. Vlij je neder, ga liggen, strek je uit, span je spieren. Ik spring boven op je en rol met je om en om, maar langzaam, alsof we diep ademen en dan hijgend verpozen en je tong onze band verdubbelt, o, Amfitryon, sluit me in aan alle kanten.

Zeus: Ik heb mijn zwaard in zijn buik gestoten en mijn pijlen doorboorden zijn borst.

Alkmene: Zachter, zachter, krijgsman, steek je zwaard in mijn schede en vergiet mijn bloed niet.

Zeus: Heerlijk, je lacht. Mensen, vrouwen kijken altijd droevig.

Alkmene: Niet praten, kijk me aan. Open mijn mond.

Zeus: In je ogen zie ik de onsterfelijkheid weerspiegeld.

Alkmene: Amfitryon's spiegelbeeld.

Zeus: Meer dan hij zelf is. Span je borsten en stijg op naar de Olympos in het gezelschap der Goden.

Alkmene: Daar hoort hij thuis.

Zeus: Wie?

Alkmene: Ik weet het niet. Op het ogenblik, dat je in mij afdaalde was het me alsof ik met je omhoog steeg.

Zeus: Dat zei ik immers.

Alkmene: Ja, maar ik voelde het ook.

Zeus: Nogal glad. Als ik het zeg voel jij het. Stel je voor dat het anders was.

Alkmene: Je kijkt verstoord.

Zeus: Het doet er niet toe. De nacht is nog lang.

Alkmene: Hij kan me niet lang genoeg zijn. Kom hier, ik zal de boosheid uit je gelaat kussen. Uit je lichaam. Ik zal met mijn vingertoppen je begeerte verzamelen in de speerpunten van je lichaam.

Zeus: Je bent een lief meisje. En knap ook, uitstekend eigenlijk voor de eerste keer. Jouw eerste God, mijn laatste vrouw: een onsterfelijk paar.

Alkmene: Je bent een God in het diepst van mijn gedachten.

Zeus: In het diepst van mijn gedachten ben ik ook een God.

Alkmene: Dan ben ik je ontrouw met jezelf.

Zeus: Dat ben je ook. Dat wil zeggen: wat bedoel je daarmee?

Alkmene: Ik weet het niet.

Zeus: Een helderziende zou het niet beter gezegd kunnen hebben. Zie je iets aan me, dat je ongewoon voorkomt?

Alkmene: Waarom vraag je dat?

Zeus: Je staart me aan,alsof ik uit de hemel gevallen ben.

Alkmene: Misschien ben je dat wel.

Zeus: En als ik dat was zou je dan niet moeten schrikken? Zou je niet de neiging hebben om te knielen?

Alkmene: Ik zou het niet willen weten. En bovendien, mijn overgrootmoeder knielde ook niet. Die liet zich omhelzen. Kom, omhels me.

Zeus: Je hebt gelijk: je ronde schouders, je deinende heupen, je strogeel haar, je . . .

Alkmene: Honingkleurig haar.

Zeus: Honingkleurig, vlasblond, amandelvormig, strogeel, beukenrood, machteloze woorden om levende dingen aan te duiden, je ogen, je benen, je buik, je borsten, de ogen van Alkmene, de benen van Alkmene, de buik van Alkmene, de borsten van Alkmene, ze zijn met niets te vergelijken, ze zijn er slechts eenmaal en kunnen niet herhaald worden. Zeg eens: ik bemin je wie je ook bent.

Alkmene: Ik bemin je wie je ook bent, Amfitryon.

Zeus: Slechts in de liefde wordt de onsterfelijkheid geboren.

Alkmene: Bedoel je, dat het sterfelijk wezen onsterfelijk wordt in de liefde?

Zeus: Niet helemaal, maar wel ongeveer. Onze liefde zal onsterfelijk zijn en onze zoon zal daarvan de stempel dragen.

Alkmene: Het lijkt me, dat je de Goden verzoekt.

Zeus: Ik kan de Goden niet verzoeken.

Alkmene: Waarom niet?

Zeus: Je mag driemaal raden.

Alkmene: Amfitryon! Ik werp me opnieuw in je armen en nog eens en nog eens en nog eens. Een hele, lange nacht.

Zeus: Een hele, lange nacht.

Alkmene/Amfitryon

Alkmene: Genoeg, genoeg. Ik weet, dat je dol op me bent. Je hebt het duidelijk getoond.

Amfitryon: Bij de dageraad hebben wij op de vlakte van Oichalia de Tafiërs en de Teleboaniërs een vernietigende nederlaag toegebracht.

Alkmene: Ik weet het, ik weet het. In een gevecht van man tot man heb je de schedel gekloofd van Pterelaos, daar waar zijn gouden haren . . . Wat was er met zijn gouden haren?

Amfitryon: Komaitho heeft de gouden lok der onsterfelijkheid, die hij van zijn vader Poseidon had gekregen, afgeknipt.

Alkmene: Komaitho? Wie is Komaitho?

Amfitryon: Zijn dochter.

Alkmene: Dus je hebt hem overwonnen met behulp van zijn dochter.

Amfitryon: Ik heb haar ter dood veroordeeld wegens moord op haar vader.

Alkmene: Uit dankbaarheid. Dat meisje was natuurlijk verliefd op je.

Amfitryon: Ik denk van wel.

Alkmene: Je maakt van haar liefde gebruik, misbruik en laat haar doden. Heel fraai. En wie hebben je nog meer geholpen als ik vragen mag?

Amfitryon: Kefalos, de Athener. De mannen van Fokis, Lokris en Argos.

Alkmene: Je was niet zonder hulp dus. Dat heb ik niet zo gauw begrepen, vooral niet van die vrouwelijke. Neen, raak me niet aan, we hebben de gehele nacht al geen oog dicht gedaan.

Amfitryon: Heb je niet kunnen slapen? Ik ook niet.

Alkmene: Dat zal waar zijn. Maar je had me niets van dat meisje verteld. Als je daar mee begonnen was, zou ik niet zo toeschietelijk geweest zijn. En je deed ook net alsof je al die vijanden en in elk geval Pterelaos op je eentje verslagen had.

Amfitryon: Ik trof Pterelaos op het midden van zijn schedel, daar waar zijn gouden haren

Alkmene: Schei nu alsjebieft uit. Dat weet ik nu wel. Waar het meisje ze had afgeknipt. Het is fraai. Mijn held, mijn overwinnaar: achter vrouwenkleren en de zwaarden van anderen. Je kunt beter beminnen dan vechten. Hoewel ik moet toegeven, dat je vermogen om te beminnen niet te overtreffen valt. En dat alles nog na, hoe heet ze ook weer? Neen, nu niet meer. Ik ben moe, moegespeeld. Ik kan niet meer.

Amfitryon: Maar ik heb je broeders gewroken, je eer, onze eer, mijn eer is gered. We kunnen nu trouwen. Je bent de mijne. Dat heb je beloofd.

Alkmene: En wilde je beweren, dat ik mijn belofte niet gehouden heb? Dat ik niet een lange nacht, langer en toch korter dan welke nacht dan ook in je armen heb gelegen? Dat we niet ontelbare malen in elkaar zijn opgegaan?

Amfitryon: Ik weet niet waar je het over hebt. Ik heb je duizenden malen omhelsd al de dagen dat we gescheiden waren.

Alkmene: Gescheiden? Je leek me werkelijk genoeg. Maar misschien was het je spiegelbeeld.

Amfitryon: Mijn spiegelbeeld?

Alkmene: Ik heb gedroomd; ik heb je bemind ook als je het niet was. Een God in het diepst van mijn gedachten. De Amfitryon waar ik van houd ben jij niet en toch ben je het.

Amfitryon: Dat is waar: de minnaar ziet in het voorwerp zijner liefde altijd zijn ideaal met eigenschappen waarin hij meestal zonder het te weten in gebreke blijft. De vrouw is voor de man een aanvulling, meer nog een voleinding, een vervolmaking.

Alkmene: Ik geloof, dat je erg moet oppassen met zulke hooggestemde verwachtingen. Ik geloof dat man en vrouw veel meer op klompjes metaal lijken, die door de hitte van hun wederzijdse aantrekkingskracht versmelten tot een onafscheidbaar geheel, zodat de een niet meer weet wat een deel van de ander is.

Amfitryon: Zo was het vroeger. Zo was het toen we nauwelijks de dieren ontwassen waren. Onze liefde heeft nu duidelijke gelaatstrekken, zij heeft zich van haar oorsprong verwijderd en is iets anders geworden. In alles verwijdert de mens zich van zijn oorsprong en wordt een ander.

Alkmene: Ik heb er vannacht niet veel van gemerkt. Ik bedoel in mijn droombeeld, jouw spiegelbeeld. Je bleef dicht bij de bron van jezelf en dat is noodzakelijk. Als je te ver afdwaalt, verlies je je zinnen. En uit je zinnen komt je geest voort. Je zou niet meer kunnen denken en niet meer kunnen liefhebben, als je die niet

had.

Amfitryon: De kortsluiting tussen stof en geest is de waarneming. De drieëenheid van het zijn in Zeus' heldere bliksemschicht verenigd.

Alkmene: Wat zeg je daar, Amfitryon, verklaar je nader. Over Zeus, over zijn verschroeiende kracht?

Amfitryon: Ik weet het niet. De mens zegt wel eens meer iets, dat verhelderend lijkt en dat bij nader inzien waar maar ook wel eens een drogbeeld blijkt te zijn. Het weerlicht van de openbaring blikkert voor zijn ogen, doch het is alweer donker voor hij hetgeen hij zag onder woorden heeft kunnen brengen. Zeus, de drieëenheid, jij. Ik ben moe, ik heb de gehele nacht gereden om bij je te kunnen zijn en je te vertellen van mijn overwinning en waarom ik zoveel van je hield. Nu ben ik moe.

Alkmene: Je bent de gehele nacht bij me geweest, liefste. Ga maar slapen. Je bent moe, geen wonder. Ik ook — in je armen wil ik uitrusten.

Amfitryon/Zeus

Amfitryon: Hoe wilt ge, dat ik u zal noemen?

Zeus: Ge noemt mij Zeus, vader van Goden en mensen. Vader van de zon, die gij uit Alkmene's schoot zult ontvangen.

Amfitryon: Mijn medeminnaar.

Zeus: Uw voorganger, die haar niet bekende uit liefde of wellust, doch een zoon wilde verwekken, die machtig genoeg was om goden en mensen voor de ondergang te bewaren.

Amfitryon: Ik begrijp u niet.

Zeus: Der goden wegen zult ge nooit kunnen volgen. Laat het u genoeg zijn, dat uw laaiende hartstocht, uw benevelde zinnen geen enkel verband houden met de koele beweegredenen, welke mij noopten in een aardse vrouw als laatste uitverkorene de ontwikkeling van de mens te vervolmaken.

Amfitryon: Ik zie niet in, dat het langs deze weg moest geschieden. Gij hebt een zuivere verhouding vertroebeld. Al hebt ge het beste voorgehad, het resultaat van uw handeling zal niet de vruchten dragen, welke

gij u hebt voorgesteld, omdat immers uit het slechte geen goeds kan voortkomen.

Zeus: De maten der Goden zijn anders dan die der mensen.

Amfitryon: Strenger, niet kronkeliger zijn de voorschriften, die Gij uzelf moet stellen.

Zeus: Het is, dat wij elkaar nader staan dan gij vermoedt, anders zou ik u moeten straffen. De pleegvader van mijn zoon is echter onschendbaar. Dat is uw redding. En daarom zal ik u antwoorden. Uw benepen regels kunnen nooit gelden waar het een hoger doel betreft.

Amfitryon: Ik begrijp u niet.

Zeus: Velen na u zullen weten wat ik bedoel. Zij zullen anderen regeren, zij zullen heer over slaven, meester over knechten zijn.

Amfitryon: Ik beklaag hen en zij die gedwongen zullen zijn hun bevelen te gehoorzamen.

Zeus: De ongelijkheid der mensen in geest zowel als lichaam is een eeuwig tekort en een eeuwige winst. Het gezicht ervan zal steeds wisselen, maar de mens blijft in wezen dezelfde: strevend en dwalend.

Amfitryon: En gij geeft ons deze uitspraak als laatste troost mee? Nadat gij mijn vrouw hebt verkracht onder het voorwendsel ons, uw mieren, te helpen?

Zeus: Het staat zo geschreven.

Amfitryon: Waar, door wie, waarom?

Zeus: Belangrijk werk wacht mij op Olympos.

Zeus/Hera

Zeus: Luister naar mij, Goden en Godinnen, die leven op de Olympos, hoe het hart in mijn borst mij dwingt tot spreken. Op deze dag zal Eileithya, die bijstand verleent aan barende vrouwen, een man ter wereld brengen, die heer zal zijn over alle omwonenden, die in den bloede van mij afstammen.

Hera: Je wilt ons bedriegen, je zult je woorden niet verwezenlijken. Kom, koning van de Olympos, zweer ons een onverbrekelijke eed, dat wis en waarachtig de man heer zal zijn over alle omwonenden, die vandaag tussen de voeten ener vrouw zal vallen, zij hij onder

de sterfelijken uit jouw bloed voortgekomen.

Zeus: Het een is zo goed als het ander. Mijn woord is mijn eed.

Hera: Indien dat het geval is, zult ge er geen bezwaar tegen hebben uw woorden in een eed te bevestigen.

Zeus: Wat ik eenmaal gezegd heb doe ik gestand.

Hera: Zeg de eed dan af.

Zeus: Zoals ge wilt. Ik zweer, dat wis en waarachtig de man heer zal zijn over alle omwonenden, die vandaag tussen de voeten ener vrouw zal vallen, zij hij onder de sterfelijken uit mijn bloed voortgekomen.

Hera: Het zij zo. Ik ben tevreden. Gij zult uw eed niet breken. Het is naar Argos, dat ik de tijding zal brengen.

Zeus: Naar Thebai voert uw weg.

Hera: Gij vergist u, Argos is de naam van de stad.

Hera/Athena

Hera: Het is niet zonder leedvermaak, dat ik aan de nederlaag denk, die Zeus heeft geleden. Door de geboorte van Eurystheus te verhaasten en die van Alkmene's zoon tegen te houden, is de vrucht van de trouweloze een onderdaan geworden en geen heerser. Want ook Eurystheus is van het bloed van mijn overspelige echtgenoot, doch hier was zijn spel onschuldig. Ik kan me tenminste niet voorstellen, dat zijn maskerade als gouden regen in een donkere cel hem veel genoegen heeft bereid. Hier moeten beweegredenen hem hebben gedreven, die zelfs mij zijn ontgaan.

Athena: Kijk eens, liefste. Welk een prachtig, gespierd kind. Zijn moeder is haar verstand kwijt geweest, toen ze hem hier onverzorgd achterliet op een veld vol stenen. Maar hij heeft honger, hij schreeuwt, hij gaapt, hij doet zijn mond wijd open. Ontbloot je borst en geef hem te drinken.

Hera: Kom maar hier, kleintje en laaf je aan mijn warme tepels. Neen, hier, Mijn hand zal je leiden. O, hoe vreselijk, au, au, hij bijt, het ontaarde monster, de helft spuit in zijn mond en de andere helft ten hemel. Afschuwelijk! Wie was dat? En waarom lachte je, toen

je het kind aan de toesnellende moeder gaf en haar zei er goed op te passen, omdat het nu onsterfelijk was. Ja, ik hoorde het ondanks mijn pijn.

Athena: Het kind zal niet over zijn naburen heersen, maar het zal zich bij ons voegen op de Olympos.

Hera: Je hebt me dus bedrogen.

Athena: Beetgenomen, zoals jij Zeus hebt beetgenomen. Kom, Hera, zelfs Homeros slaapt wel eens. Trek het je niet aan.

Hera: Homeros, wie is dat?

Athena: Dat is de dichter, die je list tegenover Zeus voor de eeuwigheid heeft opgetekend.

Hera: Laat hij hier dan niets van zeggen.

Athena: Hij misschien niet, maar ik ben bang, dat wij ons te veel blootgeven. Wij weten alles van hem, maar zij weten ook alles van ons.

Hera: Je zou op mijn hand moeten zijn en in plaats daarvan heb je me misleid. Maar ja, je bent mijn dochter ook niet en zelfs niet uit een vrouw geboren. Wat ons treft, raakt jou niet.

Athena: Vertel me nu meteen maar, dat ik ook nog maagd ben.

Hera: Ben je dat dan niet?

Athena: Ik ben ook niet zestien geslachten lang, van Nibbe tot Alkmene bedrogen. Met hoeveel vrouwen wel niet?

Hera: Meer dan vijftig. Maar hij heeft me verzekerd, dat hij altijd alleen maar van mij heeft gehouden. En nu herinner ik me, dat die zelfde Homeros eens een bekoorlijk stukje over me heeft geschreven, toen ik met Zeus op de Ida heb gelegen in een gouden wolk, tussen lotosbloemen en crocussen en op een bed van hyacinthen.

Athena: Je bent dus toch gelukkig.

Hera: Het geluk is niet een toestand, maar een hoogtepunt. Als het dat niet was, zou het eentonig worden als een zee zonder deining of korenveld zonder wind.

Athena: Een man is dus als een storm die over je heenstrijkt.

Hera: Een storm die over je heenstrijkt! Een orkaan, die je van je laatste steun berooft, een bries die door

je heen blaast, een zefier, die je met zijn adem de adem beneemt, een koelte, die je verwarmt.

Athena: Houd maar op, je lijkt Afrodite wel.

Hera: Het wordt tijd, dat de mensen me niet langer voor een gezette dame houden, die geregeld door haar man wordt belogen als hij weer een eens slippertje heeft gemaakt en die dan op de burgerlijke manier wraak neemt.

Athena: Doe je dat dan niet?

Hera: Ik zal het niet meer doen. Nooit meer. Ik wil lief zijn.

Athena: Ik hoop, dat Zeus het merkt. Tussen haakjes, met die Homeros vergissen we ons. De belegering van Troje heeft nog niet plaatsgevonden en die bezong hij honderden jaren daarna.

Hera: Homeros of een van zijn voorgangers: wat doet het er toe?

Athena: Maar je bent nog niet met Zeus op de Ida geweest.

Hera: Hoe weet jij dat? Was je er bij? Ik ben lief voor hem en zal lief voor hem zijn.

Athena: Ik zal het je niet beletten.

Athena/Apollo

Athena: Als dit de laatste keer is, dat Zeus op zijn manier het menselijk geslacht verbetert door met een aardig meisje naar bed te gaan, begrijp ik niet, dat het resultaat alleen maar een sterke vent moest worden, een soort boerenbruut.

Apollo: Hij zal gedacht hebben, dat in een gezond lichaam vanzelf wel een gezonde geest zal komen.

Athena: Dat lijkt me een misverstand, dat elk ogenblik weer in de menselijke beschaving op zal duiken en dat steeds weer vertaald zal worden als het recht van de sterkste.

Apollo: Ik zou me maar niet al te bezorgd maken — de sterken met kleine hersenen zullen weldra het loodje leggen; dat is in de dierenwereld ook geschied.

Athena: Maar waarom heeft Zeus dan als zijn meesterwerk een koeketende krachtpatser als Herakles verwekt?

Apollo: Misschien gaat het hem te snel. De ontwikkeling van de mens moet vooral met veel vallen en opstaan plaatsvinden. Als dat niet gebeurt, raken sommige onderdelen achter. De mens heeft de neiging geen maat te houden en zich eenzijdig te ontplooien. De enige wijze om verval van een aantal organen, die heus belangrijk zijn voor het geheel, te vermijden is een terugkeer tot oude, vroegere, vergeten, primitieve vormen en gedachten noodzakelijk. De mens moet zich steeds opnieuw bezinnen op hetgeen hij geweest is en ook in zekere zin weer in zijn verleden terugkeren om als individu zowel als gemeenschap een volgende stap te kunnen doen. Een volgende stap, waarbij de ervaring van een groot aantal in het zand verlopen of tot een diamant gekristalliseerde mogelijkheden, na de verkenning als het ware terugvloeiend, zich toespitst tot een creatieve inspanning.

Athena: Waar haal je dan die creatieve inspanning vandaan? Want het beeld, dat je daar gebruikt, zou ook een zee zijn, waarvan de golven op de rotsen of zelfs op elkaar in de branding uiteenspatten zonder dat een korreltje zand of een kiezelsteen meer wordt bevochtigd.

Apollo: Ik heb mij verkeerd uitgedrukt. De creatieve inspanning is een ontspanning. Het is de dans op de vulkaan, de wandeling langs de afgrond, een kansspel op leven en dood. Zonder inzet, zonder doel, nochtans ernstig en welbewust het onbekende verkennend met gesloten ogen.

Athena: Dat is een van die cryptische uitspraken, waar jij zo bekend om staat en waarmee je de mensen, zodra ze er houvast aan zoeken, pleegt te misleiden.

Apollo: Dat komt omdat ze, evenals jij, een geheel ontrafelen tot de delen een zelfstandig leven gaan leiden en gezamenlijk niets meer zijn.

Athena: Het is mij ondanks je mooie woorden niet duidelijk waarom Zeus een worstelende veehouder als zijn laatste nakomeling op de aarde heeft losgelaten.

Apollo: Mij ook niet.

Athena: Jou ook niet? Dan zijn we het dus eens?

Apollo: Het schijnt zo, doch schijn bedriegt.

Athena: Dit soort wijsheid begint mij ontzaglijk te vervelen. Het hult zich in een ondoordringbaar gordijn van vaagheden of in een gladde schaal van gepoetst metaal, waarin de eigen gedachten schrikwekkend misvormd worden teruggekaatst. Maar het doet niets zelf. Het heeft nooit ongelijk, omdat er niets van uitgaat.

Apollo: Word niet driftig. Bloed, dat naar het hoofd stijgt, bedwelmt sneller en dieper dan wijn. Het beneveld verstand wordt gemakkelijk de prooi van Dionysos.

Athena: Die nakomer hoort niet in ons gezelschap thuis en werpt een raadselachtige smet op mijn geslacht.

Apollo: Je mag zijn invloed niet ontkennen. Zij die die ervaring niet als leermeesteres aanvaarden zullen teleurgesteld worden in hun in den blinde gestelde verwachtingen.

Athena: Je gedraagt je tegenover mij als een schoolmeester. Met al die toepasselijke spreukjes kom je nooit tot een overzichtelijk patroon.

Apollo: Vergeef me. Dat komt, omdat je me irriteert met je rechtzinnige pogingen de geheimen des levens volgens een rekensom op te lossen.

Athena: Ook cijfers zijn magisch. Zij gaan hun eigen, ons onbekende wegen.

Apollo: Ik geloof nu, dat je mij in een valstrik of uit mijn tent wilt lokken. Maar dan moet je toch vroeger opstaan.

Athena: Het komt me voor, dat jij tot een veel ouder en misschien eerwaardiger, maar tevens duisterder tijdperk hoort dan ik. Jou behoort de wijsheid van grotten en spelonken, van murmelend water en ritselende bladeren, van verschietende sterren en een bewolkte hemel. De tekens van het toeval, onberekenbaar omdat ze niets beduiden, laat ik je gaarne. Mij is het rijk van de geest.

Apollo: Geest en stof zijn van eender maaksel.

Athena: Dat heeft nu letterlijk niets te maken met hetgeen we bespreken.

Apollo: Misschien niet. Het viel me plotseling in.

Athene: Je springt heen en weer als een bok.

Apollo: En jij blaat als een geit. Dichter en wijsgeer zijn elkaar echter het meest nabij als ze van mening denken te verschillen. Zij staren zich blind op eigen varianten.

Athena: Daar moet ik nog eens over nadenken.

Apollo/Artemis

Apollo: In boogschieten is hij nu welhaast volleerd, ofschoon hij ook de lier als wapen niet schijnt te versmaden. Zijn woede wijst echter eerder op de drift van de onbeheerste landman dan op demonische berekening.

Artemis: Wat wil je? Zeus heeft een eenvoudige van geest van hem willen maken. Dat is hem gelukt. Maar Herakles wordt een goed jager.

Apollo: Ik vraag me af, of het nodig was zo ver terug te gaan. En of de eenvoudige opbouw het kenmerk is van een goed werkstuk. Het mensengeslacht mag onredelijker worden, maar niet als gevolg van brute kracht, die later toch weer wordt bedwongen. Neen, sluwheid en slimme lagen, wreedheid en speelse slagen moeten het geweten teisteren, zodat het zich niet kan laten gelden. Elke vooruitgang komt voort uit het afschrikwekkende voorbeeld van de ouders en het berouw van het nageslacht om de zonden der vaderen. Mooi gezegd, vind je niet?

Artemis: Je stelt je verschrikkelijk aan.

Apollo: In mij gloeit het vuur, dat bij Dionysos zo onbeheerst uitslaat. Maar ook mijn stem krijgt soms een schrille klank. En jij dan? Jouw daden slaan over: Aktaion die moest sterven, alleen omdat hij je zag baden, Orion, omdat hij alleen maar wat blufte, de Niobieden, omdat hun moeder de onze beledigde.

Artemis: Daar heb jij bij geholpen.

Apollo: Wij zijn van eender bloed. Het is goed dat te beseffen. Onze straffen zijn nooit in verhouding tot de misdaad. Wij willen indruk maken, vernietigen, vernielen, vermorzelen om ontzag in te boezemen en dat doen wij met genoegen, als tijdverdrijf, niet om de mensen te helpen. Wij zijn als hun kinderen: speels en

wreed.

Artemis: Wij zijn jong in onze onsterfelijkheid.

Apollo: Zijn zij niet als geslacht ons evenbeeld en moeten hun daden de onze niet weerspiegelen?

Artemis: Doen ze dat dan niet?

Apollo: Ze worden mij te ethisch en te dom. Ik houd van de demon der aesthetica.

Artemis: Herakles zal niet ethisch zijn. Hij zal de gezanten van Orchomenos vermoorden, zijn gast Ifitos en zijn eigen kinderen doden.

Apollo: Het eerste zal hij doen omdat hij dom, ja zelfs achterlijk, het tweede omdat hij gek is. Niet omdat hij er plezier in heeft, niet omdat hij gedreven wordt door de duisternis van zijn geest, die pas opdoemt nadat alles helder is geworden. Niet als iemand, die de kiemen van de ondergang zaait als hij het werk heeft volbracht. Bij hem wordt nooit iets helder, omdat hij de duisternis zelfs niet kent en hij volbrengt gehoorzaam alle werken, die hem worden opgedragen. Hij is een plichtsgetrouwe, ietwat opvliegende, gedachteloze sul: het meesterwerk van vader Zeus!

Artemis: Je bent jaloers op Herakles.

Apollo: Dat ook. Maar beschamend acht ik het gebrek aan verbeeldingskracht, dat uit de verwekking van een krachtpatser blijkt.

Artemis: Wat had je dan gewild?

Apollo: Het demonische, het ondoorgrondelijke, de stem van de diep verborgen drang, die aan het licht komt in onbegrijpelijk wrede en zinneloze daden en die, herkend, ontleed en ontmand, terugzinkt in de kiel als een vriendelijke neiging om bloemetjes te plukken, de lier te tokkelen of gedichten te schrijven. Zo getemd zal de mensheid voortschrijden van de moord naar de glimlach, van het verraad naar het sonnet, van de ontrouw naar de fuga.

Artemis: Welk een vreselijke wereld spiegel je me daar voor.

Apollo: Dus jij geeft de voorkeur aan de moord, het verraad, de ontrouw?

Artemis: Dat heb ik niet gezegd.

Apollo: Stel je gerust: ze zullen steeds weer opdoe-

men in de ander als ze bij de een zijn uitgeroeid. Ze zullen dienen als de zuurdesem, die nodig is voor het volbrengen van de goede daden.

Artemis: Dus tenslotte streef je naar het goede.

Apollo: Slechts als spel en voorlopig, niet ten slotte.

Artemis: Ik zou de mensheid beklagen als ik mij met haar verbonden voelde. Zij is slechts de speelbal van jouw luimen.

Apollo: En van jouw grillen. Kom, zullen we gaan schijfschieten?

Artemis: Neen, geen schijven. Dat is zo saai.

Apollo: Mensen dan.

Artemis: Goed.

Artemis/Alkmene

Artemis: Uw zoon zal de leeuw en het zwijn, de stier en de hond, de paarden en de vogels, de slang en het hert bedwingen en mij bespotten, omdat ik slechts hazen en geiten heb geschoten. Wij kunnen hem echter geen belangrijke taak toevertrouwen: hij is te dom en te driftig. Een waakhond, meer niet.

Alkmene: De goden zijn jaloers. Apollo en Ares zijn hem slecht gezind.

Artemis: Het lijkt alsof de droom van een vreemde stam u allen heeft bevangen. Wij weten geen raad met uw zoon.

Alkmene: De afstammeling van Zeus. Indien Herakles u niet bevalt, dan zijt gij het die verandert, wij niet.

Artemis: Als wij het zijn die veranderen, dan zijt gij het.

Alkmene: O neen, onthoudt ons niet de grond, waarop wij staan. Wij kunnen niet opnieuw beginnen.

Artemis: Ge zult altijd weer opnieuw moeten beginnen en in wanhoop aangevangen op dezelfde voet doorgaan. Maar troost u, het zal u steeds gemakkelijker vallen onder die wanhoop het leven te aanvaarden. Met genoegen zelfs en misschien in een staat, welke gij gelukkig zult noemen. Een plotseling einde zal zijn schaduw vooruitwerpen en u een ogenblik doen verstarren van schrik, maar uw slecht geheugen en

uw gebrekkig voorstellingsvermogen zullen zorgen, dat de donkere lijnen van de dood uw hart slechts geleidelijk en zonder duidelijk zichtbare kerven aantasten. Ge zult snel vergeten als een dier, dat na afgeleid te zijn niet meer weet wat het van plan was te doen. Dan zult gij bij verrassing en vol verbazing sterven. Ge hebt het altijd geweten, maar het was steeds de ander, die aan de beurt was.

Alkmene: En Herakles zal leven zonder te weten, dat hij niet dood is.

Artemis: Ge vergist u. Zelfs hij zal beseffen, dat hij een ander is dan de sterfelijke mens.

Alkmene: Een ander dan ik ben, zijn moeder.

Artemis: De scheiding is onherroepelijk.

Th. van Tijn

DE VUURPROEF VOOR DE QUAY IS BEGONNEN

Verrassingen heeft „Prinsjesdag-1959" niet gebracht: de koets was nog steeds van (klater)goud, de zon scheen maar ook dat was geen verrassing. De Troonrede was ongeveer van de gebruikelijke nietszeggendheid, terwijl de Miljoenennota weinig nieuws gaf. Nauwelijks dus redenen, zo zou men zeggen, om de lezers van „De Nieuwe Stem" lastig te vallen met een analyse van de rimpeltjes in onze nationale visvijver, temeer daar buitenslands zulke hoogst belangrijke ontwikkelingen plaatsvinden. Die blakheid zelve is echter, juist in haar kontrast tot de hoge golven die elders slaan, een nadere beschouwing waard. Want er moet in een land heel wat gebeuren wil het zich oppervlakkig gezien, zo „rustig temidden der woedende baren" houden. Trouwens, een méér dan oppervlakkige blik zal sterke stromingen ontwaren.

Twee elementen wil ik hier ter verklaring van de betrekkelijke rust aanvoeren: het ene het internationaal-ekonomische, het tweede het binnenlands-politieke. Internationaal-ekonomisch gezien ligt ons land als een verbindende schakel tussen de twee mogendheden, die een superkapitalistische ontwikkeling doormaken: de Verenigde Staten enerzijds, de West-Duitse Bondsrepubliek anderzijds. Door zijn ligging kan ons land zo niet een „Europoort", dan toch in elk geval een „Ruhrpoort" zijn. Voor de tweede maal in de moderne geschiedenis ondergaat ons land met onweerstaanbaar geweld de aantrekkingskracht van de industriële ontwikkeling van het Rijngebied. De eerste maal was dat het geval na ca. 1880, toen waterstaatkundige werken van formaat de haven van Rotterdam en op bescheidener wijze ook die van Amsterdam de aansluiting tot dat achterland hadden verzekerd. Wij beleven nu in versnelde mate een nieuwe golf in dit proces;

wanneer er iets is dat aan de Miljoenennota relief geeft, niet in de onmiddellijk-politieke zin van het woord, maar in een ruimer ekonomisch-historisch kader beschouwd, dan zijn het de begrotingsposten in verband met de werken in de Rijn- Maas- en Scheldedelta (Kanaalwerken bij Terneuzen, Deltaplan, Europoortwerken) en aan de IJmond (havenwerken te IJmuiden, verbetering van het Amsterdam-Rijnkanaal, de uitbreiding van Schiphol).

Deze zaken vermogen de politieke hartstochten niet in beroering te brengen. Er is niet of nauwelijks een verschil van mening tussen de oppositie (P.v.d.A.) en de regeringspartijen ten aanzien van die voorzieningen, welke door de regeringen onder Drees reeds gepland en in gang gezet waren. Voor zover er iets van politieke hartstocht te bespeuren valt raakt het niet de genoemde werken, maar het uitstellen of niet ter hand nemen van andere zaken welke onder het ministerie van Waterstaat ressorteren, zoals die ter inpoldering van de Lauwerszee of het IJtunnelprojekt, welke hoogst nuttige en vooral voor de daarbij betrokken regionale bevolkingsgroepen wenselijke zaken het „Ruhrpoort"-karakter missen. De feitelijke afwijzing van de uitvoering van die plannen dateert echter ook reeds uit het laatst van de periode-Drees. Men mag achter dit alles zonder twijfel een bewuste politiek van de doorslaggevende kapitaalsbelangen in ons land zoeken.

Deze kapitaalsbelangen geraken hoe langer hoe meer internationaal vervlochten juist met het Amerikaanse en West-Duitse kapitaal. De stichting van het grote ertsverwerkende komplex op Rozenburg zal geschieden in nauw kontakt met West-Duitse steenkool- en staalbelangen, waarbij de naam Krupp reeds vele malen gevallen is. De zojuist bekendgemaakte plannen tot grootscheeps passagiersvervoer tussen de Verenigde Staten en Amsterdam wijzen op de toenemende Trans-Atlantische kapitaalsvervlechting; de overheidsgaranties inzake hotelbouw ten behoeve van het Amerikaanse Hiltonkoncern wijzen op een bewust streven naar stichting van een „Amerikaanse" akkomodatie in onze

kontreien.

Niet alleen vermogen de grote werken, voorzover zij uitgevoerd worden, de politieke hartstochten niet te doen opvlammen, zij oefenen, zolang geen belangrijke konjunktuurinzinking roet in het eten gooit, zelfs een temperende invloed uit. Er is werk aan de winkel; wie zich niet kan verrijken kan in elk geval zijn levensonderhoud vinden in het snelle proces van vergraving en bebouwing dat het uiterlijke aspekt vooral van het westen des lands in korte tijd zo grondig aan het herscheppen is, dat daarin slechts enkele reservaten van oud-stedelijk karakter en plattelandsschoon overblijven.

Een waarlijk „Amerikaanse" ontwikkeling, ook in sociaal-psychologisch opzicht is daarmee aan de gang. De tegenstelling tussen kapitaal en arbeid is uiteraard niet verdwenen, maar verloor de laatste jaren steeds meer van haar ideologisch en principieel karakter. De wijze van maatschappelijke organisatie —kapitalistisch of socialistisch — is voor velen niet meer relevant. Die maatschappelijke organisatie is grootkapitalistisch, onderworpen aan de bevelen van een steeds meer internationaal georganiseerd financierskapitaal. Men gaat ermee akkoord, waarbij van de kant der grote arbeidersvakcentralen de enige voorwaarde is, dat het groeitempo een zekere regelmaat zal vertonen om plotselinge werkloosheidsrampen zoveel mogelijk te voorkomen, terwijl voorts niet de voortbrengingswijze, maar alleen de verdeling der rijkdommen het permanente strijdpunt vormt. Daarmee naderen we het „business-unionism" dat de vakbonden in de Verenigde Staten kenmerkt en dat steeds meer de ideologische kleur der grote Nederlandse vakcentralen uitwist: de socialistische centrale verliest aan socialisme, de konfessionelen verliezen aan konfessie. Een dergelijk proces van ont-ideologisering vindt in West-Duitsland plaats. Niet voor niets voeren juist de Nederlandse en de West-Duitse sociaal-demokratie ongeveer gelijktijdig het stuk der programherziening op, waarbij het kapitalistische karakter van de huidige maatschappij wordt ontkend teneinde een alibi te hebben om zichzelf

van de resten van de klassenstrijdinstelling en de socialisatiegedachte te ontdoen.

Daarmee zijn wij reeds gekomen in een bespreking van de binnenlands-politieke faktor, welke de politieke strijd in ons land in de huidige periode zo lauw maakt. De oppositie (P.v.d.A.) heeft aan de regering niet zo erg veel meer te verwijten dan het feit, dat zij uit het regeringskasteel verdreven is en in de oppositie is gedrongen. Haar politieke kritiek richt zich tot nu toe niet op principiële kwesties als die aangaande de eigendom van en het beheer over de nieuwe produktieve krachten, welke door overheidswerken van algemeen nut hun — voor het partikuliere bedrijf onrendabele — onderbouw krijgen, of welke met overheidsgaranties voor verliezen tot stand komen zonder dat de overheidsinvloed zodanig is, dat te zijner tijd van overheidswinst gesproken kan worden. In dit opzicht had het Nederlandse socialisme zijn nederlaag reeds geleden tijdens de periode van het meeregeren, toen de K.L.M. en het Soda-projekt ter diskussie stonden, — als men tenminste van een nederlaag kan spreken daar, waar niet of nauwelijks gevochten is.

Een belangrijk vraagstuk voor het Nederlandse kapitaal blijft in de gehele grootse ontwikkeling der havenmondingen de plaats, welke het zelf kan opeisen in tegenstelling tot de plaats der buitenlandse financiersgroepen, waarmee men samenwerkt. De Nederlandse staat, en met name de begroting van Waterstaat, wordt gehanteerd om een overwicht van het Nederlandse kapitaal te verzekeren, terwijl voorts binnenlandse kapitaalsvorming thans nog sterker dan tevoren, onder de regeringen-Drees, wordt gestimuleerd. De tijdelijk geschorste investeringsaftrek werd in mei van het vorige jaar reeds hersteld, nog onder Hofstra dus. In dit verband moeten we nu de belastingherziening plaatsen, welke fiskale belemmeringen bij de fusie van ondernemingen wegneemt: één der weinige nieuwtjes uit de Miljoenennota. Bij dit alles is wegens het naderen van de volgende fase van de Euromarkt nogal haast.

Ook het doorzetten van de huurverhoging valt bin-

nen dit kader. Men rekent erop, dat grote woningbezitters de hun toegeworpen extrahuurgelden ten dele produktief zullen beleggen, terwijl de gelden, die voor loonsverhogingen bestemd worden uiteraard eerder konsumptief verteerd zullen worden. Daarnaast is de huurverhoging ook een politieke zet, de inlossing van een belofte in een langdurige agitatie opgebouwd, zoals trouwens ook het geval is met de door alle partijen wenselijk geachte verlaging van het belastingtarief voor ongehuwden.

Ongetwijfeld hadden de staatsstukken welke op de Derde Dinsdag van September bekend werden gemaakt ook daarom een weinig opzienbarend karakter, omdat de regering-De Quay bij haar eerste optreden al met een regeringsprogram was gekomen en vervolgens, kort voor de zomervakanties, in een speciale nota haar plannen inzake de huren, de melkprijs en de lonen had bekend gemaakt. Het voornaamste parlementaire debat had naar aanleiding van die laatste nota reeds plaatsgevonden en daaraan zal men voorshands maar weinig toevoegen. Voor ons loont het de moeite om dat debat, in juli j.l. gehouden, onder de loupe te nemen, temeer daar de uitkomst ervan licht werpt op de verdere houding der parlementaire oppositie.

Die huur- en loondebatten dan hadden enigszins het onwezenlijke karakter van een spiegelgevecht, waarbij men uitwijkt voor een houw die niet wordt uitgedeeld en een uitval doet naar een tegenstander, die slechts als schim aanwezig is. Het begon ermee dat de oppositie, bij monde van het P.v.d.A.-lid Roemers, een motie indiende waarin niet het standpunt van zijn partij was neergelegd, maar het standpunt dat andere frakties zouden moeten innemen, als ze zich aan hun eigen woorden hielden. Roemers vroeg in eerste aanleg dus geen uitspraak voor een algemene loonronde tot ongedaanmaking der bestedingsbeperking, of voor de afroming van een huurverhoging ten bate van een nationaal fonds voor de nieuwbouw. Neen, Roemers vroeg een kameruitspraak, waarin de regering zou worden uitgenodigd haar programma zodanig te wij-

zigen, dat loonsverbetering voor de werknemers aan een huur- en melkprijsverhoging vooraf zou gaan.

Dit laatste was de wens, die van konfessionele vakbondszijde, en ook van de kant der kamerfrakties van K.V.P. e.a., was geuit. K.V.P.-woordvoerder Andriessen kleedde dat zo in, dat hij zijn voorkeur uitsprak voor 1 april inplaats van 1 januari als datum van ingang der huur- en melkprijsverhogingen, teneinde voor die tijd aan de loonsverbetering te kunnen werken. Echter zouden de konfessionele kamerleden er ook genoegen mee nemen, als de regering bij haar voornemen bleef om de zaken op 1 januari a.s. te doen ingaan; in dat geval zou de K.V.P. tot het late najaar „afwachten".

De Quay was dus zeker van de steun van zijn kamermeerderheid. De P.v.d.A.-fraktie was zeker van haar nederlaag, ook al had zij niet haar eigen wensen vertolkt, maar de schijnwensen der meerderheid.

Echter, de tegenpartij in het spiegelgevecht week (in het voetbalspel heet zoiets een schijnbeweging), zonder strikte noodzaak: de data werden verschoven, zodat een langere periode van loonsverbetering aan de verhoging der huren en melkprijzen vooraf zou gaan. Dit alles met handhaving van het regeringsprincipe, dat van de aanwezige „ruimte" een deel beschikbaar moest blijven voor hogere huren en melkprijzen, zodat voor loonsverhoging ter verbetering van het levenspeil wel meer tijd zou komen, maar niet meer ruimte . . .

Roemers uitval in het luchtledige eindigde dus met een val op zijn neus: hij trok na de wijziging der data zijn motie in en zei, dat zijn fraktie wel zou afwachten tot in het late najaar. Zo waren de rollen omgekeerd: de P.v.d.A. zei eerst: afkeuren, — de K.V.P. zei toen: afwachten. Aan het eind van het debat zei de P.v.d.A. op haar beurt: afwachten, terwijl K.V.P. en A.R.P. in triomf de hun verwante vakcentralen konden toeroepen: Eéééén april . . .!

Kennelijk had de P.v.d.A.-fraktie De Quay's wendbaarheid onderschat. Het gevolg van de gehele zaak is, dat de grote oppositiepartij het nu aan zichzelf onmogelijk heeft gemaakt, enige werkelijke agitatie tegen

de loon- en woninghuurpolitiek der regering te ondernemen. Zij zal immers afwachten. De komende begrotingsdebatten zullen de P.v.d.A. nog steeds in de wachtkamer vinden, waar haar oppositiekracht op een klein komfoortje langzaam staat te sudderen.

Ondertussen is het zwaartepunt van de ontwikkeling in het sociaal-ekonomische vlak verplaatst van het Parlement en de ministeries naar de klassenstrijd daarbuiten. Elke vakbondskombinatie, in elke bedrijfstak, berekent de „ruimte" voor loonsverhoging en andere verbeteringen in de Kollektieve Arbeidskontrakten, waarbij de illusoire richtlijnen die de regering vaststelde en na overleg met de Stichting van de Arbeid weer wijzigde, weinig houvast bieden.

Dus begint het loonoffensief per bedrijfstak, waarin geen enkele bond, in welke bedrijfstak dan ook, kan achterblijven. De „ruimte" benodigd voor de kompensatie der huur- en melkprijsverhoging dreigt voor 1 april opgevuld te worden met loonsverhogingen, waardoor het ekonomische plan van minister Zijlstra in duigen zou vallen. Gemakkelijk beheerser van het parlementaire schimmenspel, komt De Quay in de praktische klassenstrijd pas voor de eigenlijke krachtproef te staan.

Het begon bij de metaalbewerkers, die met hun patroons een verhoging van 5% mitsgaders andere voordelen waren overeengekomen; de Rijksbemiddelaars wilden beknibbelen, maar weken terug voor de stijgende ontstemming onder de arbeiders, die bij „Werkspoor" te Amsterdam zelfs een ogenblik in staking gingen. Was de loondam in de Metaal doorbroken, met volharding sleepten de Rijksbemiddelaars en de regering zandzakken aan om de volgende dijk tegen de aanzwellende vloedgolf te houden: de C.A.O. voor de grafische vakken is in het geding. Hoe het ermee staat weet ik op dit moment niet: de kranten zijn te Amsterdam heden niet verschenen, de demonstratieve 24-uursstaking is een feit, — zonder steun der hoofdbesturen, maar steunende op de vakbondskaders in de bedrijven zelve.

Het is niet uitgesloten, dat met deze en volgende ontwikkelingen een nieuwe periode in de geschiedenis van de Nederlandse arbeidersbeweging aanbreekt. Terwijl het nieuwe program-ontwerp der Partij van de Arbeid een uitdrukkelijk anti-klassenstrijdartikel bevat (zo genoemd in een debat in „Paraat" van 12 september), voeren de grafische arbeiders in Amsterdam, die grotendeels tot het socialistische milieu behoren, die strijd alsof er geen P.v.d.A.-programkommissie bestaat. Theorie en praktijk beginnen zonderling uit elkaar te lopen, en het is de vraag hoelang die spanning kan duren en wát voorlopig het overwicht zal krijgen: de papieren anti-klassenstrijdparagraaf of de praktijk van de klassenstrijd.

Wij spraken hierboven van een proces van „ver-Amerikanisering" en ontideologisering. Dat proces is onmiskenbaar aanwezig en ver gevorderd. Maar een zeker fonds van „ouderwetse" socialistische voorstellingen blijkt te bestaan zodra men de al te nevelige toppen der partij-theorie verlaat en onder de gewone stervelingen komt. Zullen die dove sintels opnieuw opvlammen, indien de brandstof van de klassenstrijd het vuur zou voeden? Tenslotte mag men aannemen, dat niet slechts een ver-Amerikanisering der Nederlandse en West-Duitse arbeidersbeweging mogelijk is, maar dat ook een ver-Europeïsering — de koppeling van een eigen politieke, socialistische-getinte aktie der arbeidersklasse aan de vakbondsaktie — van de wereld van de arbeid in de U.S.A. tot de mogelijkheden behoort.

Hoe het ook zij, de begrotingsdebatten zullen weinig enerverend zijn. De parlementaire rimpels laten maar weinig zien van de grondzeeën die in beweging geraken. Wie de politiek wil volgen zal beter doen het parlementaire overzicht terzijde te laten en de blik te richten op de bedrijven. Dáár wordt tussen nu en 1 april beslist over het al of niet gelukken van het rechts-liberale experiment van De Quay c.s.

21 september 1959

Theun de Vries

ROEST

Rottenbelt was een van de eersten, die na de oorlog uit Duitsland terugkwam, dwars door linies, ruïnes en bezettingstroepen, over rivieren en bossen vol landmijnen. Hij wilde alleen maar terug: het was niet enkel een soort blinde koppigheid, al speelde die wel mee, maar hij had één duidelijk beeld in zich gehad in die drie jaren van gevangenschap: het donker, laag huisje van zijn zuster in de stad aan het water, waar hij was gaan inwonen sinds zijn vroegtijdig weduwnaarschap — en in dat huisje nog het duidelijkst het keukentje, waar hij langszij de tafel bij het ene raam zat met de elleboog op het tafelzeil en naar buiten keek, een straatbrok van tien bij tien meter, waar spelende kinderen doorheen wipten als vogels. Hij las daar het moppen- en advertentieblaadje, als hij tenminste geen doppers dopte of aardappelen jaste. Die keuken was stil en het licht druilde er door alle vier seizoenen, ze lag op het Noorden, maar in dit kleine, zwart en groen geverfde bestek was alles vergaard, wat aan het dode leven de warmte en de koestering gaf, het theekopje van roodgebloemd porcelein, de witte gulle koffiekommen, het diepe tikken van de wekker, die nog van Vader stamde, het suizen van kokend water.

Had hij meer nodig? was hij gelukkig? Ja, het was voldoende. Zijn leven liep hier naar de daagse en zondagse hoogtepunten, als hij van de dokken terugkwam, waar hij kolen en erts en soms alleen ballast loste. Hij was stil en hield van de stilten, die invielen tussen het werk, bij de schafttijden, na het lossen, op de zondagochtenden, des nachts; want de geluiden van een havenstad bij nacht zijn aan de stilte onderworpen, zij vermogen niets tegen de nabijheid van de zee. Zijn zuster en hij hadden geen radio, want het was hun te lastig, zoveel lawaai in huis, klagen, schreien of zinloos schateren van vreemde mensen en muzieken uit

verre landen; het vergleed allemaal over hen in de ether, het was al erg genoeg dat het bij de buren alom weeklaagde en knetterde. Muziek in het park, en een orgel waarbij de kinderen een walsje draaien — nou ja, men hoorde ze, men wilde ook wel eens mee neuriën, men kon ze ontlopen ook.

De oorlog schoof tussen hem en de troostrijke stilten als een grote ijzeren hand, die begon met de ruiten in stukken te slaan en eindigde met mensen de strot af te knijpen. De hand was overal. Hij haatte de bezetters. Toen hem een kameraad aan de haven vroeg, of hij mee wilde doen tegen hen, zei hij zonder aarzelen ja. Hij bracht brieven, pakjes en ook zware paketten over, hij wist dat hij moest vergeten van wie en naar wie, hij vergat het ook. Hij stopte in de koffieketen blaadjes met verwist stencilschrift in de jaszakken van zijn makkers. Hij had een keer of wat iemand in huis wiens naam hij niet vragen moest, en hij noch zijn zuster vroegen iets. Bij een fietsenrazzia grepen ze hem, hij had slecht opgelet, de zwakke waakzaamheid kwam van het zwakke voer, godbetert: hij mepte in woede de groene schobbert, die de hand op zijn karretje gelegd had, met de eeltige hand in zijn smoel, andere groenen renden toe en schopten hem tegen de grond, en pas toen hij daar lag herinnerde hij zich, dat er in zijn binnenzak drie pamfletten zaten, die er niet hoorden. Op het hoofdkwartier van de groenen, waar zij hem inleverden, zeiden ze *Feindeshilfe;* ze vroegen hem namen en organisaties, dreigden, schopten en sloegen opnieuw. Hij zei niets. Een maand later ging hij op transport naar Duitsland.

Rottenbelt werkte in kampen, waarvan hem de namen ontschoten, onder commandanten, SS-ers en capo's waarvan hij de gezichten en ook de mishandelingen vaag in zijn geheugen hield: maar meestal haalde hij alles door elkaar: niet uit aangeboren goedige sloomheid, want de wraaklust zat hem keer op keer heet in de hals, maar omdat er iets in hem gebroken werd, zonder dat hij het besefte. Hij vroeg zich af, zonder dat hij ooit het antwoord vond, waarom men uit landen, wier naam hij niet eens kon uitspreken, zo-

veel mannen naar deze kampen gesleept werden, uit hun leven en werk gescheurd als hij, om geslagen en gepijnigd en vaak in vroege ochtenduren opgehangen te worden. Hij had eeuwig honger, hij werd mager, maar de verbazing om deze waanzinnige boosheid vrat hem hongeriger aan, de wraaklust werd allengs ingekort door de wezenloosheid van de ziel, ze gloeide onder deze verharding nog maar dun als een spijkerkop. Ze stuurden hem naar een werkkamp, gaven hem een houweel, een spade, een breekijzer; hij lag dagenlang op gebombardeerde spoordijken, hakte verbogen rails uit, smeet verzengde moeren in kisten en kruiwagens, sleepte heelgebleven wissels en kabels op een hoop. Hij hield de tijd niet bij. Hij mocht eens per maand aan zijn zuster schrijven. Hij wist niet wat. Hij lag 's avonds op zijn brits en betastte zijn karkas: hij kon zich afspoelen zoveel hij wilde, met kleizeep rossen zolang hij verkoos, het ijzer drong in zijn hele gestel — zo leek het hem —, van kakement tot voetgewricht werd hij oerig. Hij hoopte soms, dat de gealliëerde vliegeniers barak en traject en de metalen wildernis van zijn dagwerk met één voltreffer wilden wegvagen — maar door de chaos van ijzer en klappen en commando's speelde altoos dat ene beeld, een huisje op het Noorden, de keuken, de rode theekopjes, de wekker tikt, havengeluiden stranden tegen deuren en ruiten,— en hij dook met nieuwe hoop onder in het grijze gruis van de kampnacht.

Toen hij na de instorting van de nazimacht door onbekend donker en land zonder bakens zijn weg naar het Westen gevonden had, hielden ze hem op eigen grondgebied dagenlang vast, ze konden niet veel uit hem krijgen, maar een echt shockgeval leek het ook niet. Ze namen hem zijn lompen af, hij kreeg een nieuw pak van het Rode Kruis en injecties tegen ziekten, die hij in het Moffenland al lang doorstaan had. Het was niet belangrijk; hij zei elke dag: Laat me nou naar huis, — en toen ze nog aarzelden, vluchtte hij voor de tweede keer, het was dit keer makkelijk, hij kon nu overal vragen in zijn eigen taal, hij kreeg ook

te eten, hij landde aan in zijn stad, hij liep weer door zijn stad, door de haven, naar zijn zusters huis.

De stad lag aan de havenmond als voorheen. Dat de kranen gebroken waren als speelgoed, verbaasde hem niet, de oorlog had al wat staal was gegrepen en geknakt. Dat er nauwelijks een schip lag, bevreemdde hem evenmin. Zelfs gebroken puin, witgezengde plekken met muurresten, ringen in de bodem, lege lappen grond, al met netels volgegroeid, waarvan hij zich niet herinnerde, wat er gestaan had, schokten hem niet; Duitsland was er vol van. Het huisje op het Noorden, laag in de balken, het keukentje, de kannen, het glimmende tafelzeil en de avondstilten — het ene beeld, dat hem drie folterjaren trouw gebleven was, ontbrak. Hij stond eindelijk waar hij dacht dat de straat wezen moest en keek in een horizontale put. — Alles was begraven, ofschoon er geen graf was, maar een cementkleurige stenen vloer aan beide straatkanten, een dubbele reuzenzerk; straat en huisje waren eenvoudig weggestreken. Toen hij voor de tweede keer in die leegte stond en over de cementen vloer liep, die lag waar het keukentje had moeten zijn, trachtte hij zich radeloos het gezicht van zijn zuster voor te stellen. Hij sloot de ogen, het beeld daarachter knerste of de ijzeren hand er stof over strooide, de bruine roestwolk waarin hij het laatste jaar van zijn gevangenschap gelegen en gewerkt had.

Hij meldde zich bij de politie, omdat hij wilde weten, wat er gebeurd kon zijn. Ze behandelden hem behoedzaam als iemand, van wie ze een uitbarsting van razernij vreesden, en vertelden hem dat vluchtende Engelse piloten hun bommen hadden moeten laten vallen, om weg te komen. Niemand kon er wat aan doen, dat er een terechtgekomen was op de arbeidersbuurt, waar zijn zuster woonde. Ze verwonderden zich in de politiepost, omdat er geen uitbarsting volgde, maar zwijgen, een met onmacht vervulde gelatenheid. Ze brachten hem weer bij een instantie, er waren dagen vol loketten, spreekkamers, mannen en vrouwen met dossiers, men stelde hem vragen, hij antwoordde dof en redelijk, maar zijn gedachten waren er niet bij. Zijn

oude makkers van de kade kwamen getuigen, hoeveel hij voor hun verzetsgroep gedaan had; hij vroeg verbaasd: „Ik?" en ze herinnerden hem aan alles, de munitie die hij had overgebracht, springstof en brieven, dit en dat, en wist hij niet meer dat hij Witte Willem verborgen gehouden had? Hij knikte, lijdzaam glimlachend, ja, zo was het inderdaad geweest, hij had het allemaal vergeten. Men stuurde hem naar een rusthuis voor oud-illegalen, een kasteel in naaldbossen, het ruiste er van de wind, water kletterde langs stenen, spoot uit een fontein; hij lag op een terras in een lage ligstoel, verpleegsters brachten hem thee en bouillon en kranten; hij las in de kranten, maar het verveelde hem, hij kon er geen touw aan vast knopen, ze stookten al weer tegen elkaar, er waren weer honderd en één partijen. De nacht had stilten, veel grondiger dan het kamp of de stad, holten en leegten die hem opzogen, hij voelde zijn hart en zijn brein werken, terwijl hij zich afmatte met die ene gedachte: dat nu het beeld van het huisje, zijn zuster, de propere gedempte keuken niet meer voor hem lag, maar achter hem, weggeveegd en overgemetseld. Hij had in gevangenschap geleefd voor iets dat er al niet meer geweest was.

De mannen en vrouwen, die met geteisterde lichamen en zenuwen op het kasteel waren om uit te rusten en opnieuw te leren leven, werden sterker, ze lachten weer, ze luisterden gretiger naar muziek, ze wandelden verder en vaker, soms dansten ze des avonds in de ontruimde eetzaal. Rottenbelt zag het aan, het stoorde zijn nadenken, al dit levenstumult; hij voelde zich oud noch jong, de geluiden deden hem dikwijls pijn, het gezang, de radio, het lachen van de vrouwen, zelfs het gerucht van bestekken en schalen bij het eten. In het begin hadden ze hem hartelijk behandeld, soms probeerden ze een gesprek, maar het was steeds verzand in Rottenbelts éénlettergrepigheden. Nu lieten ze hem, waar hij lag of liep. Hij lag nog het liefst op een zijterras, waar weinig zon was zodat hij er meest alleen lag, en keek daar uren lang naar zijn handen, alle groeven, rug en handpalmen, waren getekend met het stof van oud ijzer. Hij bekeek zich onder de douche,

zijn poriën waren verstopt met het oer van de dwangarbeid. Hij begreep, dat er niets tegen gewassen was. Hij schaamde zich voor de anderen, omdat hij niet schoon kon worden. Niemand zei ooit iets van zijn gezicht of zijn handen, hij wist het wel, ze waren daarvoor te kameraadschappelijk, ze wilden hem niet krenken. Maar natuurlijk zagen zij het, ze zagen alles. Rottenbelt pakte zijn onnozel koffertje en vluchtte op een avond uit het rusthuis, dwars door de bossen, terug naar de havenstad.

Hij kreeg nog een half jaar ondersteuning en een kamer in een volkslogies, waar hij alleen kon zijn en zijn potje koken op een gascomfoor. Hij liep door de stad, maar niet meer door de haven; het was een andere stad. Hij hoorde nieuwe kranen gieren, en teruggekeerde schepen hieven hun lage triomfantelijke zeeroep aan bij in- en uitvaart, en hij zag wel eens werfjongens en dokwerkers van de ponten komen, in nieuwe overalls en op nieuwe fietsen; ze hadden nog een brok oorlogshonger in hun gezicht, en sommigen waren beroet, of gevlekt met verf of olie, maar van roest hadden zij geen last, de metaalschubben op hun werkkleren en gezichten glinsterden zilverschoon. Hij zag ze en keerde zich af, hij hoorde er niet meer bij, hij werd immers langzaam onherkenbaar, zelfs voor zijn eigen, omdat de Engelse vliegers boven het huisje met het keukentje gedaan hadden, wat zij vergeten hadden hem in Duitsland te doen.

Hij slenterde door de avondbuurten onder de huik van het halfdonker. Dat was zijn kleur: grijs en ijzerbruin. Hij begon naar zulke kleuren te speuren, ook als hij zich overdag buiten waagde. Er waren in de oude stad niet weinig zulke plekken. Achter het emplacement met de machineloodsen, waarin geen ruit meer heel was, onder een brug die er uitzag of er nooit meer een trein over zou rijden, lagen in de schaduw van de spoordijk dumps van verbruikt ijzer, gebroken tandwielen, onderstellen van afgedankte lorries. Ze lager er, alsof geen mens van hun bestaan meer af wist. Rottenbelt klauterde er over met de tastzin van een hond, die een spoor zoekt, elke donkere schaduw open-

de een sluipgat naar een verdriet, dat hij verloren gewaand had. Hij hurkte tussen rails, die rood waren van het langzaam bederf, en haalde zijn hand langs de grond waar zand en ijzer zich hadden vermengd, de geur alleen al, de reuk van het koudgewordene en reddeloze, drong hem met macht in het geheugen. Hij bleef er lang. Hij dwaalde er ook de komende dagen rond, hij zocht en snoof de roestlucht, het knerste weer onder zijn schedel, hij proefde ijzerwaas op zijn lippen. Het scheen hem, dat er ergens een toegangsweg moest zijn naar een beeld, dat onder cement was weggemetseld, door dit bed van sintels en nutteloosheid, onder een brug die nergens naar toe leidde.

Hij vond de getekende straten. Hij was er ook vroeger geweest: nu leek het, of hij ze nooit goed had gezien. Zij lagen vaak onder ranke, maar al grijze torens, als alles wat men in zichzelf liet verpulveren. Rottenbelt liep door de zonloze ravijnen, de vlaggen van het wasgoed druilden er meer dan dat zij wapperden, rondom zijn voeten ravotte kindergedoe, hij stapte over hun krukkepedden en houten sleeppaarden heen en keek in de trapgaten, waarin zij 's avonds moesten verdwijnen: ze gaapten met de duisternis van de barakkenmuil in het Duitse slavenkamp. Hij hoorde het verknagen van het hout, het loskruimelen in de mortel, het zakken van de gevels, het was maar een zucht. De mensen en de kinderen hier waren aangedaan met het bederf, dat hem zelf aangetast had, daarom letten zij niet op het zijne. Hij hoorde de torens muziekgeld uitstrooien, van uur tot uur, het woei heel hoog weg, de mensen in de opgeschreven buurten vingen het op zijn best nog als echo, zij liepen er onaandoenlijk onder. De hand van ijzer had hier harder geslagen dan elders. Rottenbelt liep langs metselmuren, waarmee men lege grondstukken omringd had, over de muren smeet men scherven, gebroken meubels, alles wat men kwijt wilde; hij voelde de late zon op de muur, bedekte zijn gezicht met één hand en tastte langs het scherpe, goedkope metselwerk. Hier hadden ook huizen gestaan, mensen waren langs trappen op en af geklommen, zij hadden in kamers geleefd die lucht waren geworden,

wie weet waar zij zelf waren verhongerd of vergast. Rottenbelt klopte op de muren om antwoord. Steenslag gruizelde dun over hem heen. Het stonk naar excrementen. Hoe was het in Duitsland geweest? Hij bleef staan en leunde het hoofd tegen de oude stenen, waarvan men deze nieuwe stinkende muur opgetrokken had. Duitsland was een bulderen in vreemde talen, een schuifelen in de rij met een etensblikje, een kruipen door leemtrechters, sorteren van bergen roest. Wat had er voor dezen hier, die men uit hun huizen gejaagd had, tussen hun uittocht en hun graf gelegen? Hij klopte om antwoord. De muren mergelden zwijgend.

Hij begon langs de pleinen en markten te zwerven; het motterde soms, het weer werd slechter, hij liep te rillen in zijn dunne regenjas, de pet diep in de ogen. Hij lei van zijn steun iedere week een bedrag op zij, hij verbruikte het toch niet, hij had geen eisen; maar hij dacht nu aan de winter, hij wist eigenlijk niet waarom hij zo hardnekkig bleef leven, maar zo was het nu eenmaal, men werd gedreven, men sjokte, men at, men zocht een onderkomen als men moe werd, men sliep. Hij stommelde 's ochtends de trap af van het volkslogies, zodra hij zijn bed opgeschud had, en ging naar de rommelmarkt. Hij bleef vanuit een portiek of met de rug tegen een boom staan toekijken, hoe de kooplui hun handkarren aflaadden en spullen op een mottige loper of op de blote straatstenen uitstalden. Hij kwam uit zijn schuilhoek als de markt drukker werd, de snuffelaars opdaagden, de vrouwen uit de omtrek uit de trapgaten stapten en met haar lappen karbiezen voorbij de rommel liepen, soms bleven staan, soms gingen zoeken bij vijfdehands kleren en keukengerei. Hij zocht met angst in zijn ogen met haar mee, hij wist dat de oorlog haar uitgeschud en gevild had, maar wat zij nodig hadden lag hier niet te koop, hier lag wat zelfs voor de ontbering geen waarde meer had. Hij zag ze weer weggaan met onbruikbare koopjes, rommel bij rommel, het afgedankte naar de afgedankten. Terwijl langs de rand van de pleinen, in koffietenten en drankhuisjes, zwarte handelaren met leren jekkers en Amerikaanse legerschoenen aan bonnen voor boter en ciga-

retten verkwanselden, stampten de afvalkooplui op straat om warm te blijven, en riepen schor en eentonig hun dubbeltjesprijzen uit.

Rottenbelt hurkte nu dikwijls, zijn gezicht half omwonden met een oude sjaal, bij porcelein zonder tuit en oren, er was soms een gebarsten kop met bloemetjes, rood tussen grauw, of een kannetje dat vaag op iets leek, dat dierbaar en vertrouwd geweest was. Had een deel van dit alles behoord aan de doodgebombardeerden, de ballingen en de vergasten? Kon er iets gered zijn van de instorting, die de oude stad mismaakte, al was het maar een scherf, een handvat, een gekleurde lap . . .? Hij kon zich niet meer losrukken van de pleinen en de markten, hij wachtte tot laat in de namiddag, als de lantaarns al brandden en kooplui en kopers verdwenen; de mannen van de reiniging bezetten het plein met bezems en waterslangen. Zij veegden papieren en achtergebleven lompen op een hoop, kruiden ze weg voor de vuilverbranding, spoten modder en stof in drabrivieren naar de rioolputten. Rottenbelt dacht: spuit maar, veeg maar, krui het maar bij wagens vol weg, morgen is alles weer op zijn plaats, deze voorraad eindigt niet, het verdriet kan niet worden weggewerkt met water en bezems. Als de reinigers vertrokken waren, leken de straatstenen schoon, maar Rottenbelt wist beter, hij zag wat de anderen niet zagen, het plaveisel zamelde het oerbruin tussen zijn klinkers en in zijn barsten, de roest vrat in de aarde, onder bestratingen en asfalt hoorde wie oren had het bestendig onvermijdelijk brokkelen.

Men kende hem na enige tijd al op de markten; kooplui die met extra zware vrachtjes kwamen aansukkelen, begonnen hem toe te roepen: „Heidaar, help je mij een handje?" en Rottenbelt kwam zonder een woord naar voren vanonder zijn afdak of de boom, waar hij stil en oplettend gestaan had, en tilde een lekke badkuip of een naaimachine zonder slinger mee van de marktwagens. Hij wachtte de gesjochtenen op als het ijzelde en glad was, meest bij de bruggen, en zeulde hun karretje mee over de helling. Bij stortregen of sneeuw namen ze hem mee in een van de café's, en

lieten hem het brouwsel voorzetten, dat ze hier koffie noemden, en tracteerden hem op een bolus of een broodje; ze waren nooit zo pleite, of ze lieten zien, dat zij hulp wisten te waarderen. Hij voelde zich met zijn roestkop veilig bij hen, zoals nergens in de stad, vertouwd met hun koopwaar en vertrouwd met hun gewoonten; zolang hij temidden van hen was, had hij geen beslommeringen. 's Avonds in het logies was het anders, dan telde hij zijn gespaarde geld en telde nog eens en nog eens. Als de wintermaanden werkelijk invielen, zou zijn illegalensteun ophouden, hij haalde misschien met het weggelegde nog net het voorjaar. Er waren maar weinig kolen, in het volkslogement stookten ze armoedig en ongeregeld; als Rottenbelt met doorweekte kleren van de markten kwam, kon hij ze niet afdoende drogen ook; hij lag in zijn nest te klappertanden; hij vroeg zich af, waarheen dit alles leiden moest.

Op de marktpleinen praatten ze over hem, zonder dat hij het wist. Enkele van de uitdragertjes opperden, dat hij zwaar getikt was, maar als alle getikten goeiïg en sterk. Een koopman in oud metaal, die voor een sneeuwbui in de koffietent was gevlucht, hoorde dat gesprek en zei, dat hij een goeie sloopknecht zocht; hij had wat afgekeurde jeeps van de Canadezen gekocht, die moesten aan een van de binnengrachten gebroken en verscheept worden; was die getikte, waar ze het over hadden, een mannetje voor hem? De oudeschoenenkoopman zei: „Ik kan hem zo halen; daar staat ie weer onder de boom." Ze brachten Rottenbelt bij de metaalvos, de twee mannen monsterden elkaar; de metaalman dacht: Die mag van de oorlog of van het leven een opdoffer overgehouden hebben, hij kijkt rustig uit zijn ogen. Hij vroeg: „Weet je iets van auto's slopen?" Rottenbelt zei, dat hij geen zin had in slopen, niets, geen huizen, geen machines, geen auto's, maar dat hij wel een wagen of een schuit kon laden en afhalen. De metaalsloper zei: „Voor een lader heb ik ook wel een week of drie werk." Rottenbelt antwoordde: „Accoord". De nieuwe baas bestelde koffie, echte koffie, en het geurde onverhoeds weldadig langs

Rottenbelts neusvleugels, hij vouwde beide handen om de koffiekom voor hij er erg in had, en werd toen beschroomd en zei toonloos: „U moet maar niet naar mijn handen kijken . . . Mijn handen en mijn gezicht . . . Die zijn nou eenmaal . . .” De autosloper bekeek hem verwonderd. „Wat mankeert daar dan an? Ik zie niks.” Rottenbelt nam hem op met een schuw glimlachje; hij begreep dat de ander hem ontzien wilde. „Ze zijn nou eenmaal — ”, herhaalde hij en boog het hoofd over de koffie. „Ik weet niet waar je over smoest, maar als er aan jouw porem iets mankeert, mankeert ons allemaal iets,” zei de slopersbaas. Rottenbelt dronk met langzame kleine teugjes en dacht: Gelijk heeft ie ook nog; wij allemaal, hier, bij het afval . . . Hij sloot de ogen, de koffie die de nieuwe baas besteld had, deed hem denken aan de stilste warmste uren van zijn bestaan, hij zag de kleine keuken voor zich, maar het beeld was brokkelig, een stukje gladgeboend tafelzeil, een kastplank met soepborden, maar wat was er in jezusnaam in die hoek achter de deur geweest? En had er een scheurkalender gehangen of een plaat met een theereclame, of had hij die plaat met de reclame destijds misschien gezien in de cantine, waar ze wel eens hete poeierchocola dronken aan de ertskade?

Na een kwartier, toen het weer droog was, ging hij met de sloper mee. De oudijzerhandel lag aan een gracht, waar de grote harde hand zwaar had huisgehouden; de muren van schaamte, die de lege plekken verbergen moesten, stonden bijna om en om, de gebleven huizen leken smaller en gereed tot vallen, langs hun blinde wanden rekte zich de klimlijn van verdwenen trappen mee in de winterlucht en verloor zich, daar was weer het spoorloze. Rottenbelt boog het hoofd terug naar de aarde, hij stapte over oud metaal, hij herkende de oude geur, emplacementen, verwoesting; hij bukte zich al, raapte iets op, gooide het op zij, raapte nog iets op, gooide het ergens anders. De baas zei: „Wat ga je doen?” Rottenbelt glimlachte weer als betrapt: „In Duitsland moest ik dat spul sorteren.” De koopman knikte en zei: „Goed idee. Sorteer hier

ook maar, dat maakt het laden makkelijker."

Er kwam meer sloopgoed los dan ze gedacht hadden; Rottenbelt zat maar aan de kade, waar de boel gedumpt werd, hij liep met een ijzeren lat in de hand, wrikte de grootste stukken metaal op zij, wroette kleingoed bloot, droeg lege manden aan en zeulde van lieverlede de ene schuit na de andere vol. Zijn baas had hem een gedragen soldatenjas gegeven, waarin hij zich wat moeizaam bewoog, maar hij was niet meer koud; en als het hagelde of stortregende, kon hij schuilen in het pakhuis. Hij zat daar en draaide een cigaret met de sloopknecht, die al het legergoed kraakte, maar hij hield het onder dak nooit erg lang uit, hij was ook niet geschapen voor gesprekken, hij wist niets van voetballen en wielrijden, en de plaatsen waar men de zwarte handelaren kon treffen en hoe sluw zij te werk gingen; hij keek meest of de lucht wat wilde helderen en zat weer aan de kade tussen het oudroest, zodra het ergste onweer over was. De baas en de knecht keken soms naar hem vanuit het donker van het pakhuis: hij ezelde maar voort, hij smeet nooit ruw met de stukken, hij verplaatste ze eigenlijk alleen, soort bij soort. De metaalvos lachte op een keer en zei tegen de slopersknecht: „Bij mijn gezond, het lijkt wel of die vent met de afbraak geboren is. Er ontgaat hem nog geen klinknagel." De sloopknecht zei langzaam en een tikje giftig: „Ja, die houdt poen voor u over waar ie zelf geen weet van heeft." De baas haalde de schouders op, ging naar zijn kantoortje en stak daar boven de boeken de brand in een verse sigaar, die hij uit België gesmokkeld kreeg.

De schrootbaas hield Rottenbelt in het verloop van dat jaar en ook in het komende voorjaar aan het werk, het oud metaal kwam ongeregeld binnen, maar het kwam; de sloper rookte steeds betere sigaren. Hij had eerst boven het pakhuis gewoond, maar mettertijd verhuisde hij naar het zuidelijke deel van de stad, de zonnige zijde. De dure zijde, zei de slopersknecht, de kant waar alleen arbeiders komen om badgeysers te repareren en modelkeukens in de vorm te zetten. De baas kwam minder vaak in het pakhuis, hij had daar

nu een boekhouder voor. De knecht ging af en toe met loden en koperen pijpen onder zijn arm naar de dichtstbijzijnde markt en verkocht daar het goedje op eigen geluk, het werd per gewicht betaald, en goed ook; hij kocht bij de sluikers op dezelfde markt vlees in blik, en schoenen voor zijn vrouw en kinderen, en textielbonnen om zijn gezin en zichzelf eindelijk in de kleren te steken. Hij zei tegen Rottenbelt: „Ik verdom het langer, de rijken in ons land lopen al lang weer in de beste spullen; hebben ze die soms van de distributie? Ons soort ligt weer net als vroeger in de schophoek: tien jaar werkloosheid, toen vijf jaar oorlog en armoe, en nou hebben we het MG, dat wordt zeker nog eens vijf jaar pesterij en armoe? Ze kennen me wat.—" Rottenbelt liet hem zwijgend begaan, het kon hem niet schelen wat de ander deed, waarschijnlijk had hij op zijn manier nog gelijk ook. Hij zelf had geen eisen, hij had op de markt soldatenkistjes gekocht, en oude soldatenhemden en soldatenondergoed, dat allengs uit de militaire voorraden naar de tweedehands tenten verhuisd was, en hij voelde zich behaaglijk in het stugge ruwe spul. Hij dacht een enkele keer: hier loop ik, ouwe bok, in de afdankertjes van recruten; de lui waarvoor ze deze dingen gemaakt hebben, zijn al lang weer thuis, of al lang verrot.

De baas, voor wie Rottenbelt werkte, knoopte connecties aan met een andere metaalvos, zij kregen steeds meer ladingen afgedankt ijzer te slopen. Soms zaten ze een paar uur in het kantoortje van het pakhuis, en soms kwamen ze dan wel eens bij Rottenbelt, die in het oudroest hurkte en geen klinknagel naar de haaien liet gaan. Ze stonden toe te kijken hoe hij werkte, en boden hem meestal een sigaar aan, die hij in de binnenrand van zijn pet bewaarde, en oprookte in zijn logies. Als hij naar hen opkeek, en hen daar zag staan in nieuwe gladde smetteloze pakken van Amerikaanse snit, met geschoren gezichten en een witte haarscheiding, en schoenen vol glans, verbaasde hij zich omdat zij zich zo schijnbaar schoon wisten te houden van het verval. Hij hoorde de compagnons later wegrijden in hun slanke slee, en in hem rees een vage triumf, maar

ook een vaag medelijden met het fonkelnieuwe speelgoedding, waarvan hij maar een voorbijvluchtende schittering opving van tussen zijn schroot: ook dat metaal, al dat nikkel, die motoren van staal, zo kunstig in elkaar gepast, het kwam straks weer hier, of elders waar mannen als hij in de afbraak wachtten . . . De mensen waren vreemd en sluw, zij schroefden iets blinkends in elkaar en verdienden er geld aan, en als het blinken gedoofd was en de trots van het maaksel af, kwam de sloper uit zijn schaduw en verdiende er nog eens aan. In wat voor wereld leefde men eigenlijk?

Er volgde een strenge winter, de binnenwateren lagen lange tijd dicht, de schrootpramen zaten bekneld in het ijs, op de gracht waarin Rottenbelt 's avonds na het werk de roest placht weg te vegen, schaatsten groten en kleinen. Hij stommelde over de stapels onverscheept ijzer, nerveus en ongelukkig als een van de slag geraakt uurwerk. De brokken oudroest waren dodelijk koud, zij korstten aan elkaar door de sneeuw, die in de metaalberg gewaaid en daar bevroren was, en hij hakte er tevergeefs in. Hij kreeg zijn weekloon als altoos, maar hij kon er niet voor thuis zitten zoals de sloopknecht, die zei dat hij zo'n poosje vorstverlet nou net gebruiken kon om zijn oud krot eens fris te behangen. Rottenbelt stommelde elke dag door het pakhuis, verplaatste het een en ander in de volte, maar eigenlijk werk was er niet, het werd steeds weeraan hetzelfde treiterige, lijdzame rondje. Hij begon de kade voor het pakhuis en rondom de roesthopen schoon te vegen, ofhet al niet meer sneeuwde, en lei alleen spiegelgladde bikkelharde sneeuwrichels bloot: en toen hij een staaf ijzer had gezocht, om die richels weg te stoten, gleed hij uit. Hij sloeg achterover, waarbij het hakkelijzer scheef tussen zijn romp en zijn arm viel, hij voelde meteen toen hij lag dat die arm gebroken was. Hij was op dat ogenblik de enige in het pakhuis, hij wilde niet om hulp roepen en ook niet weggaan voor de schafttijd, hij kroop de sloperij in, waar hij op het ijzig metaal zat; hij hield zijn gekwetste rechterarm met de linkerhand vast, de pijn woelde en knaagde, de koorts kwam op. Toen het twaalf uur sloeg, krabbelde hij

overeind, sloot met moeite af en ging naar het gasthuis in de binnenstad. Ze scholden hem daar de huid vol omdat hij twee uur krom was blijven zitten met een gebroken arm, en belden zijn baas op, die zei dat zijn personeel in de ziektewet was. Ze namen hem op, zijn arm werd gezet, en hij lag dag in dag uit in het gasthuis, rampzalig; hij had geen andere zorg dan zich zoveel doenlijk voor de artsen en de zusters en de mede-patiënten op zijn zaal te verbergen. „Wat die op zijn leeftijd voor preutsigheden heeft," zei de kamerzuster; „belachelijk. Je kunt 'm gewoonweg niet potten en wassen!" Rottenbelt hield zijn pyama tot de nek toe stijf dicht en het gezicht zo diep hij kon in het kussen; wat ging al die anderen zijn verroesting aan? De andere patiënten praatten hier, net als destijds de lui in het rusthuis voor illegalen, monter en bemoedigend tegen hem, hij begreep wel dat zij hem ontzagen, zij keken goedig over zijn roestkop en zijn roestknoken heen; maar hij schaamde zich. Alles kwam hem angstwekkend rein en wit voor; zelfs de schorten van de verpleegsters kraakten van gestijfselde vlekkeloosheid, haar handen waren zo schoon dat Rottenbelt het er elke keer van op zijn zenuwen kreeg, als zij hem aanvatten. „Oorlogsslachtoffer natuurlijk," zei de arts die kwam controleren; „wie weet, wat ze in Duitsland met 'm hebben uitgehaald, hij heeft een hospitaalcomplex." Ze pakten behoedzaam met hem om, hoewel niemand hem mocht. Hij at slecht en verteerde zijn eten slecht, en viel zienderogen af; en toen hij eindelijk weer rond mocht lopen, wilde hij liever niet opstaan, maar bleef in zijn dekenhol. Hij had wel kunnen huilen, toen ze hem na drie weken vertelden, dat zijn arm verkeerd gezet was en opnieuw gebroken moest worden; hij huilde niet eens nog om die arm, dat was zorg voor later, maar omdat hij nu al weer langer in deze angstige properte moest blijven liggen, tussen buurpatiënten die nog niet als hij met het bruine waas waren overtrokken.

De dokters braken zijn arm opnieuw, ze knoeiden er nog een paar weken mee, Rottenbelt wist niet wat het allemaal moest, maar de tweede zetting scheen misera-

beler te verlopen dan de eerste; de arm genas wel, maar machteloos, verwrongen; Rottenbelt dacht: net als een ouwe motor, waar een paar moertjes van weggerold zijn, ze krijgen dat ding nooit meer passend in elkaar. De chirurg zei, dat ze hem eigenlijk nog eens moesten opereren; Rottenbelt riep wanhopig: „Hebben jullie me al niet lang genoeg te grazen gehad? Laat me d'r uit!" en ze lieten hem gaan: de medepatiënten hadden zich ook al een paar weken over zijn snauwerige mensenschuwheid beklaagd. Rottenbelt voelde, toen hij naar huis liep, tot in zijn vingertoppen de mislukking, de arm was geen mannenarm meer, bekwaam tot werken, zoals hij dat verkoos; de hand geen hand meer, maar een bungelige vlerk, die zijn wil niet meer volgde. Hij gruwde voor de toekomst, maar nog meer voor de terugkeer naar het ziekenhuis. Hij kon maar met moeite uit en in zijn kleren komen, hij moest het meeste nu links doen, knopen vastmaken duurde tot hij er zelf kriegel van werd, een veter strikken leek in de eerste tijd onmogelijk. De slopersbaas — de oorspronkelijke — was één keer op bezoek geweest, toen Rottenbelt nog in het ziekenhuis lag, maar Rottenbelt had bij die gelegenheid geen woord gezegd en zich nauwelijks boven de dekens vertoond. Nu de sloper zijn sorteerder terug zag komen op een regenachtige morgen in Maart, schrok hij van dat uitgebeende, door de zorgen afgekloven gezicht, de kleurloze ogen. Rottenbelt vroeg onzeker, met de blik naar de straat, waar de roestbeekjes tussen de klinkers door naar de gracht spoelden: „Is er nog werk?" Hij hief tegelijk zijn lamlendige hand, en de baas vermoedde al bij dat gebaar, dat er iets aan de arm haperde en dat de ander er misschien enkel nog gebrekkig mee werken kon. Hij was geen slecht mens, maar hij moest aan zijn bankboekje denken, men leefde ten slotte voor zijn zaak, zichzelf en zijn naasten; hij had deze zonderling destijds uit de goot gevist, hij had nadien genoeg voor hem gedaan. Hij zei ongeduldig: „De boel is danig opgestapeld de laatste weken, als we voor April door die berg heen komen, zal ik blij zijn; ik heb een paar lui moeten nemen, om je te vervangen." Rottenbelt mompelde: „Ik

snap het, maar ik hoop toch . . ." De sloper zuchtte en zei: „Probeer het dan in godsnaam." Rottenbelt lag al weer tussen het schroot, onder de motregen.

De twee nieuwelingen keken vanuit een andere sorteerhoek naar de afgetakelde snuiter met zijn grote benige neus en afstaande oren, die wegdook onder zijn oude soldatenjas; zij zagen al gauw, dat deze lamvlerk geen concurrent meer worden zou. Toen de baas en de sloopknecht na een uurtje kwam kijken, vonden ze Rottenbelt nog maar bij de eerste mand. Hij zag hen naderen, hij boog het hoofd, hij zei schor: „Het gaat nog niet zo rap als ik gedacht had —", en onverhoeds knikte hij in elkaar tussen het ijzerafval en jankte; zijn vernielde hand bungelde uit zijn mouw of ze averechts aan het lichaam vastzat.

De baas en zijn compagnon sloten zich op in het kantoortje en overlegden wat ze met de onbruikbaar geworden sorteerder beginnen moesten. Ze praatten lang en breed, en streken met de vinger tussen boord en nek, en lieten hun sigaren uitgaan. Ten slotte riepen ze de sloop en vroegen: „Wat moeten we doen met Rottenbelt? De roest schiften kan hij niet meer, en dat is nog het eenvoudigste werk." De sloopknecht zei: „As u mij vraagt heeft ie een aardig slompie geld voor u bij mekaar gesorteerd in deze jaren — ontslag zou moord wezen." De bazen riepen tegelijk: „Maar wat dán?" en de compagnon voegde er aan toe: „Zijn wij een liefdadigheidsinstelling?" De slopersknecht nam een importcigaret uit een grote doos, die op tafel stond voor de klanten, stak die achter zijn oor en zei: „Ik zal zo vrij wezen . . . Er is toch nog wel werk voor 'm. De regering zegt, dat er voor iedereen die werken wil, werk is in dit land." „Poeh, de regering!" smaalde de oorspronkelijke baas; „betaalt de regering Rottenbelt een pensioen?" „Nee, ze bouwt het land op," zei de compagnon; „misschien kunnen ze Rottenbelt laten bevriezen en als heipaal gebruiken." De sloop opperde: „Weet u wat u doet? Bel alle oudroestfirma's op, of ze soms een nachtwaker nodig hebben!" De firmanten zeiden: „Dat zou nou net een baantje voor 'm zijn!" en ze gaven de knecht nog een cigaret uit de dure doos,

en toen hij weer vertrokken was, namen ze de telefoonklapper en belden al hun kennissen af. Het lukte die dag niet, en ook de volgende niet, en ze lieten Rottenbelt in vredesnaam nog maar een poosje met zijn ene hand in de moeren en tengels rommelen; maar na een paar weken belde de eigenaar van een autokerkhof hen op en vroeg of het waar was, dat zij een mannetje wisten, die zich als nachtwaker wilde uitbesteden. Ze riepen Rottenbelt en zeiden, dat ze een rustige job voor hem hadden, geen gekruip meer in de roest, bij slecht weer binnen zitten, een warm huisje; het was alleen een tikje buiten de bewoonde wereld. Rottenbelt zag, dat hij geen keuze had en nam het baantje.

(Slot volgt)

Margrit de Sablonière

TUSSEN TWEE WERELDEN
Non-fiction in verband met Afrika

Er bestaat een aversie tegen non-fiction; waarschijnlijk is dat ook elders in zekere mate het geval, maar in Nederland laat zij zich sterk gelden. Dat is jammer want juist in een tijd als deze, waarin ruimte en tijd in het wereldbestel schijnbaar worden gecomprimeerd, is de goede non-fiction onontbeerlijk. Tijd en afstand worden gereduceerd en het meest onbekende wordt ons vertrouwd gemaakt zonder dat wij het meer dan oppervlakkig of in clichétermen leren kennen. Daar komt nog bij dat de non-fiction een integrerend deel gaat worden van de litteratuur.

Een boek als *Tristes Tropiques* van de grote ethnoloog C. Levi-Strauss (Plon) is niet alleen een magistraal ethnologisch werk maar heeft ook hoge litteraire waarde. En dan, slechts weinig schrijvers van formaat zien nog kans, of achten zich gerechtvaardigd om zich geheel en al aan het wereldgebeuren te onttrekken. Zelfs een dichter van de instelling van A. Roland Holst kon dat niet toen hij zijn *Voor West-Europa* concipieerde.

Wie zich in de tijd waarin wij leven niet volslagen van de wereld afkeert, kan aan de non-fiction niet ontkomen. En waarom zou hij?

Het spreekt vanzelf dat schrijvers die nauw betrokken zijn bij de evolutie van de zogenaamde onderontwikkelde gebieden — en onder hen zijn de Negers en de Negerkleurlingen zeker de meest vitalen — hun pen eventueel tijdelijk, in dienst stellen van de non-fiction. Omdat er dingen zijn die zij in de meest directe vorm willen en moeten zeggen. Wat mag er de oorzaak van zijn dat de blanke, hevig geïnteresseerd als hij is bij de economische ontwikkeling der z.g. achtergebleven gebieden, zich afzijdig houdt van de uitermate gecompliceerde en dynamische geestelijke evolutie der millioenen die, in het heden of in het ver-

leden, met hechte of nauwelijks meer herkenbare banden vastzitten aan een nimmer af te stoten eigen achtergrond? Gebrek aan belangstelling? De superioriteitswaan der blanken, die bij het grote publiek versterkt wordt door de ongelukkige benaming „onderontwikkelde" of ook wel „achtergebleven" gebieden, omdat zij onwillekeurig leidt tot bij de blanken nu eenmaal voor de hand liggende associaties? Of een struisvogelpolitiek met een al of niet herkenbare angst als achtergrond? Waarschijnlijk een combinatie van deze drie. Het is mogelijk dat de westerling zich over het algemeen niet meer kan losmaken van zijn stereotiepe denken, dat de eigenaardige stelligheid van beweren en zelfs van overtuiging bij aperte onwetendheid een menselijke eigenschap vormt welke overal optreedt in bevolkingsgroepen die een bepaalde welstand hebben bereikt. Alleen in de groepen der „ondergeschikten" vindt men, massaal, het individueel zich rekenschap geven van alle dingen uit noodzaak, het zich losworstelend omhoog werken naar een bepaalde bevrijding. Mensen van een dergelijke evolutie zijn — op kleine schaal — bij ons zelf voortgekomen uit het pas enige decennia achter ons liggende tijdperk van de opkomst van het socialisme.

In de „onderontwikkelde gebieden" waar de geestelijke pressie zoveel zwaarder maar ook stimulerender is en de getalssterkte veel groter, vindt men hetzelfde verschijnsel in verhevigde mate en op veel omvangrijker schaal. Eens zal de blanke dat ervaren en globaal gesproken kan zijn onderschatting van wat hij blijkbaar zoveel mogelijk wil camoufleren hem duur komen te staan.

Voor wat de Negers betreft hebben wij te maken met twee enorme gebieden, Amerika en Afrika. Afrika is en blijft de bakermat der Negervolkeren, ook al zijn velen van dat Afrika schijnbaar losgeraakt en vervreemd.

Het „ontwaken" van het in vele opzichten enorm belangrijke Afrika en de interesse daarvoor bij het westen hebben de Negergroepen in Amerika wakker geschud. Voorzover zij niet reeds sedert lange tijd

hun binding met Afrika hebben gecultiveerd, moesten zij zich nu rekenschap geven van de toekomstige status van dat werelddeel, waarmee zij zich dan toch „ergens", zij het in vele gevallen slechts op feitelijke gronden, gebonden weten. (Met uitzondering van die trieste groep, die geestelijke murw getreiterd, alleen nog maar pogingen in het werk stelt om zoveel mogelijk op de blanken te gelijken.)

Afrika en Amerika, men kan ze voor wat de Neger betreft, moeilijk meer gescheiden houden; want heus niet alleen dank zij de Negercongressen groeit het contact tussen de meest geëvolueerden van beide gebieden in een verbijsterend tempo. De evolutie van de Negers in het algemeen is echter een geweldige maalstroom waarin ontelbare en dikwijls tegenstrijdige stromingen dooreenkolken.

Een voorbeeld van tegenstrijdigheid in evolutie ziet men in Ghana, waar met even goede bedoelingen ten opzichte van het land Kwame Nkrumah een zeer snelle radicale werkwijze wil betrachten — en wellicht daartoe ook gedwongen is om het te kunnen bolwerken — terwijl de oppositie onder leiding van Dr Busia het langzamer wilde doen en met minder schennis van het oude eigene. De afschuwelijke tragiek hiervan heeft, zoals men weet, onlangs een hoogtepunt bereikt.

De Negers in Amerika, wier grootouders, ouders soms nog wel, slaven waren, maken een geweldig groeiproces, rijpingsproces door eer zij hun standpunt t.a. van de diverse stromingen in Afrika hebben verkend en kunnen bepalen. Voor deze geestelijke spankracht en spanningen sluit het westen de ogen, evenals voor de pleonastische bewegelijkheid ervan. Vasthouden aan de voorstelling van een statisch beeld is iets dat de westerling zich niet langer kan permitteren doch dat hem desondanks eigen blijft.

Dit bleek hier te lande onlangs op merkwaardige wijze in het geval van Richard Wright. Wright is een der weinige Negerauteurs die in Nederland een zekere bekendheid hebben verworven en wel in hoofdzaak door zijn *Black Boy: Negerjongen*. Dat boek, en *Native Son* appeleerde aan sentimenten en vond enige

weerklank. In een jeugd waaraan elke vorm van beschaving vreemd was, richtte Wright zich hunkerend naar de zicht- en grijpbare westerse cultuur. Zijn ontwikkeling als schrijver loopt van *Uncle Tom's Children* en *Black Boy* via *The Outsider* naar *The long dream* met de noodzakelijke onderbreking door non-fiction: *Twelve million black voices; Black Power; The Color Curtain* en *White man, listen!* met nog een zijsprong naar *Pagan Spain.* Wie Wright's *Black Power,* het verslag van een verblijf in de toenmalige Goudkust (zonder enige ethnologische kennis!) legt naast *White man, listen!* kan zien hoe groot zijn innerlijke groei is, ten opzichte van de problemen van Afrika. Want Wright, als hoog ontwikkelde *Amerikaan* heeft in zichzelf psychische weerstanden tegen Afrika moeten overwinnen. Hij vertegenwoordigt daarin een groep der Amerikaanse Negers, niet *de* Amerikaanse Neger.

Met betrekking tot Wright vond ik kort na elkaar drie voorbeelden van voorstellingsverstarring. Een „specialist" in Amerikaanse Negerlitteratuur gaf een oordeel over Wright tenbeste dat tenslotte enkel en alleen gebaseerd bleek te zijn op *Native Son* en *Black Boy.* Het werd gelanceerd met vastberaden zekerheid; toch kende die man slechts twee boeken van Wright terwijl dezelve er op dat moment reeds negen gepubliceerd had en inmiddels een geweldig groeiproces had ondergaan.

In een bespreking in de N.R.C. eind december 1958 werden tegelijkertijd drie in anderhalf jaar verschenen nummers van het tijdschrift *Black Orpheus* besproken, waarbij in één adem het Negercongres van 1956 en het aldaar aangevallen in 1954 verschenen boek over Wright's verblijf (in 1953) aan de Goudkust werd vermeld. Het boek was door de recensent niet gelezen maar de conclusies ten aanzien van Wright berustten weer op een uitspraak ten tijde van het Negercongres die van toepassing was op het veel latere *White man, listen!* Een bliksemsnelle evolutie vereist een filmopname — het lezen van een oeuvre in de juiste volgorde en vooral van de non-fiction! Met enkele mo-

mentopnamen die dan nog in de verkeerde volgorde worden gelegd, kan een beeld verstarren dat zich reeds lang weer heeft gewijzigd.

Het derde beeld: een argument ingebracht tegen Wright, van commerciele zijde: hij is dan toch maar Communist geweest en wellicht is hij dat nog wel. Wat Wright daarover nu juist zelf uit de doeken heeft gedaan, moedig en overtuigend, dat leest men niet. Men houdt halsstarrig vast aan een beeld dat men, dikwijls tegen beter weten in, niet meer los kan of wil laten. Het is overigens merkwaardig hoe graag met het rassenvraagstuk koppelt aan het Communisme. Maar even merkwaardig is de daaraan inhaerente onwil om hierover in *non-fiction* het nodige te leren kennen.

Een boek dat ik in verband hiermee in eerste instantie in dit artikel wilde noemen werd inmiddels reeds besproken in het Afrika-nummer van dit tijdschrift. Het is *Pan-Africanism or Communism* door George Padmore. (Dobson). Padmore is in Trinidad geboren en heeft geschiedenis, politieke wetenschappen en rechten gestudeerd. Hij is nu adviseur van Kwame Nkrumah. Ik moge dus volstaan met nogmaals de aandacht te vragen voor dit belangrijke boek dat de groei van het Pan-Afrikanisme behandelt en waarin de controverse Dr W. E. B. Dubois — Booker Washington uit de doeken wordt gedaan en de NAACP niet geïdealiseerd wordt.

Enige bekendheid verwierf reeds terecht *Africa's challenge to America* van Chester Bowles dat hier, laat, bij het Boekencentrum NV in vertaling uitkwam. Dat deze oud-ambassadeur voor Amerika in India een frisse kijk op de zaken heeft blijkt uit zijn opmerking dat de opvatting dat alle buitenlandse politieke moeilijkheden in Moskou worden aangesticht — welke opvatting gestaafd werd door de bewering van Dulles, in zijn eerste rede als Minister van Buitenlandse Zaken, dat de Sowjet Unie de oorzaak is van de onrust die nu in Afrika heerst — de Amerikanen (maar dit geldt eveneens voor de meeste Europeanen) blind maakt voor de werkelijkheid en dat de nog koloniale volken van Afrika onafhankelijkheid zullen eisen voordat

„de meeste Westerse beoefenaren van de kunst van regeren geloven dat zij daar rijp voor zijn." Hij wenst een intensief inschakelen van de Verenigde Naties. Het boek wordt voorafgegaan door „stemmen uit Afrika", een aantal fragmenten, in hoofdzaak anoniem en zonder bronvermelding, waardoor er een generaliserende werking van uitgaat. Voor de inmiddels tot Ghana uitgeroepen Goudkust citeert B. „een lid van het Goudkustbestuur die een departement leidt" terwijl dat lid kennelijk lid is van de oppositie en vermoedelijk Dr Busia. Deze, en nog wel voorop geplaatste, toevoeging aan het boek van Bowles is nutteloos en verwarrend en verzwakte zijn eigen betoog.

Wie zich voor de ontwikkeling van Kenia interesseert verzuime niet te lezen *Facing Mount Kenya* van Jomo Kenyatta, inmiddels vrijgelaten uit zijn gevangenschap maar nog min of meer verbannen. Hij geeft een diepe blik in de levensbeschouwing der Kikuyu en de structuur van hun maatschappelijk en geestelijk leven. Hij toont aan waarom het *land* door een Kikuyu nooit mag worden prijsgegeven en waarom hij er uit zelfrespect ten eeuwige dage voor zal strijden. (met voorwoord van de anthropoloog B. Malinowski-Secker and Warburg).

In verband hiermee leze men het hoogst interessante boek over het proces Kenyatta c.s.: *The trial of Jomo Kenyatta* door Montague Slater (Secker and Warburg.)

Voor de werkjes van L. S. B. Leakey: *Defeating Mau Mau* en *Mau Mau and the Kikuyu* (Methuen) geldt enig voorbehoud. Leakey is de zoon van een Engelse missionaris en opgegroeid onder Kikuyu. Hoewel van „binnenuit" gezien en vol wetenswaardige feiten werk van een man die zich blijft identificeren met de blanken. In zoverre is *The struggle for Kenya* van D. H. Rawcliffe waarin de Britse politiek t.a. van Kenya op de korrel wordt genomen waardevoller, reëler, en doelbewust gericht op een daadwerkelijke omzwaai daarvan. (Vict. Gollanz, London). Meer in het populaire genre, doch zeer de moeite waard is: *Beware of Africans* van Reginald Reynolds (Harrolds), een verslag van een reis van Caïro naar de Kaap, langs de

Nijl door de Soedan, Kenya, Tanganyika, Rhodesië en de Unie van Zuid-Afrika. Reynolds heeft zijn ogen niet in zijn zak gehad en hij neemt geen blad voor zijn mond. Een hartverkwikkend en mogelijk doeltreffend boek, dat door de kennis en geestelijke rijpheid van de schrijver dieper graaft dan allerlei boeken die tegenwoordig als resultaat van korte verblijven ergens in Afrika onder indrukwekkende titels op de markt worden gebracht en niet meer dan oppervlakkige en daardoor bedenkelijke reisverhalen zijn.

In de serie *Que sais-je?* van de Presses Universitaires de France is een deeltje: *Les Civilisations Africaines* verschenen, door Denise Paulme. Het is een voortreffelijk, kort en bondig overzicht op strikt wetenschappelijke basis. Denise Paulme was het ook die de inleiding schreef voor het prachtige plaatwerk *Parures Africaines* (Hachette), getuigend van zoveel kennis van zaken en van een aanpak op zo hoog niveau als men zelden aantreft. Maar toch wel eens een enkele maal.

Dr. A. A. Gerbrands promoveerde op een proefschrift *Kunst als cultuurelement in het bijzonder in Neger-Afrika,* nu verkrijgbaar in Engelse editie: *Art as an element of culture especially in Negro Africa* (Med. nr 12, Rijksmuseum v. Volkenkunde, Leiden). Ook hier treft in de eerste plaats de instelling van de schrijver ten opzichte van zijn materie. Het zich openstellen voor een ten dele ongekende levensfilosofie op het hoogste niveau van het menselijk denken met tegelijkertijd een scrupuleuze eerlijkheid en het vasthouden aan een strik wetenschappelijke basis vormen tezamen de ideale benadering voor deze kunst waaraan het *l'art pour l'art* ten enemale vreemd is. In dit doordacht, doorwerkt en — ook historisch — gedocumenteerd boek komt Dr Gerbrands tot de conclusie dat er noch naar vorm, noch naar inhoud sprake is van enig *fundamenteel* verschil tussen Europese en buiten-Europese kunst; dat er geen essentiele verschillen zijn aan te wijzen, hoogstens graduele, als bv ten aanzien van de rol die de traditie speelt.

In verband hiermee heeft het zin een — vanwege de plaatsruimte — enkele alinea te citeren van Dr Ger-

brands' magistrale inleiding voor de catalogus van de onlangs gehouden tentoonstelling van Mexicaanse Kunst in het gemeente-museum te 's-Gravenhage: „Dat men met een vreemd kunstwerk ooit zo één zou kunnen worden als een lid van de gemeenschap waaruit het is voortgekomen, is een illusie. Het moet n.l. uitgesloten worden geacht, dat men zijn eigen culturele opvoeding zozeer zou kunnen vergeten of onderdrukken, dat men tot in de laatste vezels van zijn eigen persoonlijkheid deel zou kunnen hebben in een vreemde samenleving. Men kan echter wel trachten het vreemde kunstwerk in zijn eigen totaliteit van organisch samenhangende vorm en inhoud zo objectief mogelijk te benaderen. Dat immers, is niets anders dan een kwestie van simpele eerlijkheid tegenover die vreemde en onbekende medemens, schepper, gebruiker, en zéér zeker ook bewonderaar van zijn eigen kunst."

En van deze zelfde instelling dan getuigt ook het onvolprezen *Afrique ambiguë* van G. Balandier (Plon). Het is wellicht het meest indringende boek over Afrika geschreven. „De ethnoloog", zo zegt hij, „staat in zekere zin als een kind tegenover de cultuur die hij wil gaan bestuderen. Om haar beter in zijn greep te krijgen moet hij van binnenuit leren hoe zij functioneert; hij moet alle stadia der initiatie doormaken. Hij ontdekt veel door als het ware dezelfde schreden te zetten als waarmee zijn evenknie, het kind, zich eigen maakt wat hem wordt geïnstrueerd en onderricht en stap voor stap deel gaat uitmaken van de gemeenschap. Het gaat hier zeer zeker niet om een „spel" dat er uit zou bestaan alle aandoeningen en reacties nogmaals te doorleven van het kind van het ogenblik af dat zijn moeder hem voor de eerste maal meedraagt in een lendendoek tot op het ogenblik waarop hij door de initiatie wordt toegelaten tot de gemeenschap van de volwassen mannen. Men kan volstaan met al deze stadia in verkorte tijd te doorlopen door een nauwkeurige waarneming van de verschillende lagen der kinderbevolking. De ethnoloog kan dan, in versneld tempo, heel de inheemse kindertijd aan zijn oog voorbij laten gaan, er zich mee vertrouwd maken. Hij treedt dan

door de juiste deur binnen in die gemeenschap, die hem bij de aanvang van zijn onderzoek, zo ontoegankelijk leek".

Een meedogenloos boek over Kongo (en Angola) in het bijzonder is *The African Awakening* door Basil Davidson (Jonathan Cape). Doet niet onder voor zijn boek over Zuid-Afrika: *Southern Africa.* Zakelijk, gedocumenteerd, vol feiten. Na lezing blijft er nog weinig te raden *waarom* het tot oproerigheid in Kongo kwam. Vermelden wij in dit verband ook nog het reeds wat oudere boek van de dappere pater Placide Tempels die het bestond een knappe verhandeling te schrijven over de levensbeschouwing van de Bantoes, *La Philosophie Bantoue* (Prés Africaine). Het is onbegrijpelijk (tenzij men moet aannemen dat het de Neger aldaar zelf niet vergund is er een levensbeschouwing op na te houden) maar hij is er voor gestraft, al schijnt hij na uitwijzing toch weer in Kongo te zijn toegelaten. Een andere missionaris, A. de Rop, M.S.C. heeft een boek geschreven dat meer bestemd is voor degenen die zich voor de Afrikaanse culturen zelf interesseren en dat moeilijk ergens is onder te brengen. Het is een formidabel werk en een openbaring van schoonheid doch het werd uitgegeven met een saai omslag en de dorre titel: *De gesproken woordkunst van de Nkundó.* (Kon. Mus. van Belgisch-Congo, Tervueren-De Sikkel, Antwerpen). Het boek bevat een schat van fabels, zangen, mythen, spreekwoorden en Nsáko, verhalen, sprookjes etc. Met voortreffelijke verklaringen en de volledige, oorspronkelijke teksten bij de vertaling.

Tot besluit wil ik wijzen op de uitgaven van Présence Africaine te Parijs. Regelmatig komen deze bundels — meest verzamelbundels, maar toch niet alle — van de persen. Een der beste nummers vind ik nog altijd 8-9 *Le Monde Noir,* dat werkelijk een afgerond beeld geeft van wat de wereld der Negers zowel horizontaal als verticaal — maar vooral in het verticale vlak — inhoudt. Dit is heden en verleden, de cultuur (in heel haar veelzijdigheid) en het hevig-levende fascinerende van de zwarte wereld. Andere goede delen zijn o.m. *L'Art Négre* (10-11); *Haïti, poètes noirs* (12) en *L'*

homme de culture noir et son peuple (16). Dit laatste boek toont duidelijk aan dat de bewustwording van de Negers een voldongen feit is geworden en dat zij, met beide voeten op de grond en een vooruitziende blik in het waakzame oog, bij voortduring zich rekenschap geven van de culturele, politieke en vooral economische aspecten van een wereldbestel waarin zij zich met waardigheid een gelijkwaardige plaats willen verwerven.

KORT BESTEK

DE GEESTEN DIE GIJ OPROEPT

Tranen over Durban.

Zuid-Afrikaanse journalisten hebben zich beklaagd over de oppervlakkigheid en het lage niveau van de berichtgeving in de Engelse pers over de woelingen in Durban. Aannemend dat er meer kanten aan die gebeurtenissen zijn en meer problemen mee zijn verbonden dan in critische of sensationele persverslagen tot uiting komen, zou uit eigen boezem toch bovenal de zelfcritiek gehoord mogen worden die naar oorzaken vraagt en naar de remedies en onderzoekt of de maatregelen die de „natives" opzweepten en de middelen tot onderdrukking van hun verzet soms meer kans op herhaling en verergering opleveren dan op een voor alle betrokkenen minder donkere toekomst.

Wreedheden in Kenya.

Hier wordt een rehabilitatie-politiek door het Britse bestuur gevoerd onder de aanhangers van Mau-Mau waardoor al 80.000 gevangenen tot een normaal bestaan zijn teruggekeerd en er nog maar een duizend weerspannige elementen zijn overgebleven. Met welke middelen wordt dit bereikt? Welke waarde valt aan die „terugkeer tot het normale" te hechten? In het Lagerhuis is er over geinterpelleerd. De uitvoering van een plan van de inspecteur der gevangenissen in Kenya heeft namelijk tot resultaat gehad dat kamppolitie op 3 maart elf gevangenen heeft doodgeranseld die zich aan de rehabilitatiepolitiek niet wilden onderwerpen. Ten eeuwigen dage zal het Engelse bestuur er niet in kunnen slagen de slachtoffers alsnog te rehabiliteren, maar zal het zichzelf nog kunnen rehabiliteren en hoe lang zal het daarover doen? In elk geval weten wij sinds het einde van de tweede wereldoorlog dat het verschijnsel wreedheden bij uitvoering van regeringsgezag niet zoals wij dachten het schandelijk monopolie van nazi's en fascisten is gebleken, ook niet van communistische regeringen maar onder de „beste" regimes

wordt aangetroffen als Franse, Engelse en Nederlandse in Algerije, Kenya en Indonesië.

Nederlandse miliciens naar Nieuw-Guinea

Het zal nu bij de wet mogelijk zijn Nederlandse troepen naar Nieuw-Guinea te zenden. Die wet had niets te betekenen, lezer, niets meer dan een eenvoudige aanpassing van de dienstplichtwet bij de grondwet, dus niet meer dan een technisch-juridische kunstgreep. Niemand behoeft zich dus ongerust te maken of op te winden, als straks een contingent van „onze jongens" de rust en orde in het verste Oosten voor onze eer met hun leven gaan waarborgen. Het binnenland is er ondoordringbaar genoeg om hun veilige dekking te bieden, een veilige dekking ook voor de vaststelling van wat er kan gaan geschieden. De bloedige druppels doodsberichten zullen wel weer in onze krantenkolommen de rijen van enkele jaren geleden gaan aanvullen: bij een overval op een Nederlandse patrouille hebben het leven gelaten de dienstplichtigen.... In Amerika heeft men de „prâtical joke" in de zomer kerstliederen uit te zenden voor hen die in het weekeinde-verkeer zullen omkomen en ze dus op het eind van het jaar zullen moeten missen. In ons brave vaderland zullen de moederlijke comités wel weer verrijzen die onze jongens met Kerstmis het vege lijf met pakketjes denken op te vrolijken. Men zal overigens ook wel op een aardig percentage vrijwilligers rekenen, daar valt dan niets op te zeggen, en er zijn er genoeg die hun vaderlandse plicht wel verstaan, want „tussen de keerkringen genieten te dienstplichtigen verhoogde militaire inkomens".

Blanke en zwarte aanranders

Voor dit schandelijk misdrijf worden in de States negers geëxecuteerd maar vaak komt het zover niet, als de blanke volkswoede ze voordien heeft gelyncht, soms zelfs door ze uit een toevallig slecht bewaakte gevangenis weg te sleuren. Blanke aanranders kunnen levenslang krijgen maar met de beste vooruitzichten op „aftrek" bij goed gedrag.

A.D.

Voor wie met dit nummer de eerste keer kennis maakt met „De Nieuwe Stem", zij vermeld, dat het augustus/september nummer (het speciale KUNSTNUMMER) bijdragen bevat van:

Mevr. Dr. Annie Romein-Verschoor: „Twee generaties op zoek naar de waarheid"

Paul Citroen: „Er was eens een schilder"

Anthonie Donker: „Letterkunde"

J. de Meester: „Toneel"

G. Th. Rietveld: „Architectuur"

A. van Domburg: „Ervaringen met de film"

Willem Andriessen: „Overpeinzingen over 50 jaar muziek (1908-1958)"

Zie hier, wat er over dit nummer gezegd wordt in twee besprekingen uit heel verschillende richtingen:

N.C.R.V. (Periodieken-Parade):

. . . . Ook „De Nieuwe Stem", maandblad voor cultuur en politiek, komt met een extra dik en waardevol nummer uit, waarin een aantal kunstenaars uiting geven aan hetgeen hen in hun jeugd stimuleerde en bezielde. Daarnaast geven Annie Romein-Verschoor, Paul Citroen, Anthonie Donker en architect Rietveld, de pas benoemde hoogleraar Van Domburg en anderen hun visie op het hedendaagse kunstgebeuren op een zodanig indringende wijze, dat vooral jongeren er veel van kunnen leren.

„Het Parool":

. . . . Al die lezingen (bij elkaar een hele cultuurgeschiedenis!) vindt men in dit speciale nummer van „De Nieuwe Stem" gebundeld. Ik zou er graag hele stukken uit aanhalen, doch bepaal mij noodgedwongen tot de inleidende lezing van Mevrouw Romein. Die is weer formidabel (een vrouw duizend mannen te . . . . knap). Eindelijk eens geen geklets, deze vergelijkende analyse van het levensgevoel der jongeren van toen en nu.

Hebt U Uw vrienden en kennissen al gewezen op de vorige aflevering van „De Nieuwe Stem", het

KUNSTNUMMER?

(dubbelnummer augustus/september)

Er zijn nog exemplaren te verkrijgen bij de uitgever

drukkerij „NIMO"

Kerkstraat 48-50, Monnickendam

Telefoon 0 2995-336 – Giro 256907

tegen de prijs van *f* 3,50 per stuk.

Of misschien wilt U Uw beste vriend met een exemplaar verrassen. Hij zal U er zeker dankbaar voor zijn.